

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA HISTORIE

RABŠTEJN NAD STŘELOU PO ROCE 1945

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Pavla Králová

Učitelství pro 2. stupeň ZŠ, obor Aj-D

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D.

Plzeň 2023

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 23. dubna 2023

.....

vlastnoruční podpis

Poděkování

Děkuji panu doc. PhDr. Janu Kiliánovi, Ph.D. za odborné vedení, užitečné rady a připomínky.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá moderními dějinami historického městečka Rabštejna nad Střelou, konkrétně jeho vývojem od roku 1945. Práce vychází z dostupných archivních pramenů a z rozhovorů s pamětníky; přináší pohled na vývoj Rabštejna po druhé světové válce, který byl zásadním způsobem ovlivněn značným úbytkem obyvatelstva a nedostatkem pracovních příležitostí ve městě a blízkém okolí. Těmto faktorům se věnují první dvě kapitoly práce, na něž navazuje kapitola týkající se zemědělství a způsobů využití ostatních ploch, které jsou převážně tvořeny lesy. Politický a veřejný život a přehled služeb, které byly občanům Rabštejna dostupné ve druhé polovině 20. století, tvoří náplň dalších dvou kapitol, na něž navazují poznatky o možnostech kulturního a sportovního vyžití v Rabštejně zachycené v kapitole šesté. Předposlední sedmá kapitola charakterizuje problematiku další výstavby města v poválečném období. Následuje závěrečná kapitola nastiňující současnou podobu života v Rabštejně nad Střelou, který je již od roku 1980 pouhou městskou částí města Manětína, přesto však hojně vyhledávanou nejen turisty.

ABSTRACT

The diploma thesis deals with the modern history of the historic town of Rabstejn nad Strelou, specifically its development since 1945. The thesis is based on available archival sources and interviews with witnesses; it brings a view of the development of Rabstejn after the Second World War, which was fundamentally influenced by a significant decrease in the population and a lack of job opportunities in the town and the surrounding area. These factors are addressed in the first two chapters of the work, which are followed by a chapter related to agriculture and ways of using other areas, which are mainly made up of forests. Political and public life and an overview of the services that were available to the citizens of Rabstejn in the second half of the 20th century form the content of the next two chapters, which are followed by the knowledge about the opportunities of cultural and sports activities available in Rabstejn recorded in the sixth chapter. The penultimate seventh chapter characterizes the issue of further construction of the town in the post-war period. This is followed by the final chapter outlining the current form of life in Rabstejn nad Strelou, which has been a mere urban part of the city of Manetin since 1980, but is nevertheless widely sought after by not only tourists.

KLÍČOVÁ SLOVA

Rabštejn nad Střelou; nejmenší městečko; poválečný vývoj; těžba břidlice; Josef Vorel.

KEY WORDS

Rabštejn nad Střelou; the smallest town; post-war development; shale mining; Josef Vorel.

OBSAH

ÚVOD.....	1
1 MÍSTNÍ OBYVATELÉ.....	8
1.1 Osobnosti.....	9
1.2 Životní osudy.....	9
1.2.1 Rodina Píclova.....	9
1.2.2 Rodina Vokolkova.....	11
1.3 Jak se žilo v Rabštejně.....	12
2 POVÁLEČNÉ PRACOVNÍ PŘÍLEŽITOSTI.....	14
2.1 Těžba břidlice.....	14
3 RABŠTEJNSKÉ PŘÍRODNÍ BOHATSTVÍ.....	15
3.1 Pole, louky, lesy.....	15
3.2 Vliv počasí na Rabštejn.....	16
3.3 Naučná stezka Rabštejn.....	18
4 POLITICKÝ A VEŘEJNÝ ŽIVOT V RABŠTEJNĚ.....	19
4.1 Místní národní výbor v Rabštejně v letech 1946 - 1966.....	19
4.2 MNV v letech 1967 - 1975.....	20
4.2.1 Šedesátý osmý.....	21
4.2.2 Komise veřejného pořádku.....	22
4.3 Nejmenší město před volbami.....	23
4.4 Poslední volební období.....	24
4.5 Občanský výbor v Rabštejně.....	24
4.6 První rok svobody.....	25
5 MÍSTNÍ SLUŽBY.....	26
5.1 Spojení se světem.....	26
5.2 Voda a elektřina.....	26
5.3 Škola.....	27
5.4 Pošta.....	28
5.5 Prodejna potravin.....	29
5.6 Hotel U Mnicha.....	30

6 KULTURA A SPORT.....	33
6.1 Kulturní život.....	33
6.2 Otazníky kolem Osvětové besedy.....	34
6.3 Český svaz ochránců přírody v Rabštejně.....	36
6.4 Sport.....	37
6.5 Prostředí filmové a literární.....	38
7 VÝSTAVBA.....	40
7.1 Bydlení.....	40
8 RABŠTEJN NAD STŘELOU DNES.....	43
ZÁVĚR.....	44
ZUSAMMENFASSUNG.....	45
BIBLIOGRAFIE.....	46
OBRAZOVÉ PŘÍLOHY.....	48

ÚVOD

Rabštejn nad Střelou, jehož novodobá historie je tématem této diplomové práce, se nachází v katastrálním území města Manětína v okrese Plzeň – sever v Plzeňském kraji, v blízkosti hranic se třemi okolními kraji, Karlovarským, Ústeckým a Středočeským. Nejmenší městečko ve střední Evropě a možná i na světě, jak se Rabštejnu tradičně přezdívá, leží nad pravým břehem řeky Střely v mikroregionu Dolní Střela v samém srdci Přírodního parku Horní Střela na souřadnicích 50° 02' 31.902" N 013° 17' 21.783" E. Rabštejn je fascinujícím místem v mnoha ohledech a právě poloha je jedním z nich. Ať už sem přijedete od majestátního vrchu Vladař, z Manětína nebo naopak směrem od Žihle přes legendární kamenný most, přinejmenším vás překvapí, že se v tak členitém terénu nachází rozlohou poměrně malé, přesto však natolik významné místo s historií delší než tři čtvrtě tisíciletí. Nejprve vás uchvátí okolní příroda, hluboké lesy a neopakovatelné výhledy ze strmých svahů nad bývalým městečkem v údolí řeky Střely. Z úžasu nevyjdete ani v samotné městské části, která byla v roce 1992 vyhlášena památkovou zónou.¹

Historie Rabštejna nad Střelou se začala psát před více než 750 lety, přesto v knihovnách a knihkupectvích zatím nenajdete knihu, z níž byste se o vývoji města a jeho pohnutých osudech dočetli více než nabízejí dosud vydané vlastivědné publikace, turistické průvodce, pověsti či úzce zaměřené monografie. Za vznikem této diplomové práce tedy stojí záměr doc. PhDr. Jana Kiliána, Ph.D. tuto situaci změnit a nabídnout odborné i široké veřejnosti ucelené historické dílo založené na pečlivé heuristice a zodpovědné interpretaci dostupných historických pramenů.

Do Rabštejna nad Střelou mě v roce 2020 přivedlo setkání hráčů geocachingu, v jehož rámci pořadatel mimo jiné zajistil prohlídku rabštejnských památek s odborným výkladem v podání kunsthistoričky Kláry Vaňákové, jejíž nadšení mě naprosto pohltilo. I proto jsem vděčná, že jsem o rok později dostala prostřednictvím této diplomové práce příležitost zpracovat poválečný vývoj Rabštejna. Mým cílem je podat svědectví o vývoji městečka a životech jeho obyvatel v období od konce druhé světové války do roku 1980, kdy Rabštejn nad Střelou definitivně přestal být samostatným městem a stal se městskou částí 7,5 km vzdálené obce Manětín. Moje první cesta vedla k archivním pramenům, které jsou však velice kusé a tematicky omezené, čemuž se nelze divit, pokud si uvědomíme, že v poválečném období nežila v Rabštejně ani stovka stálých obyvatel a jejich počet navíc každoročně klesal. O to více tedy bylo nutné využít prameny orální, aby vůbec bylo možné

¹ Rabštejn nad Střelou. Památkový katalog [online]. [cit. 2023-04-08]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/rabstejn-nad-strelou-7664662>

tento cíl naplnit. Kombinace těchto faktorů je také přirozeně důvodem, proč tato práce není obsahově rozsáhlejší.

Základním archivním pramenem mi je *kronika města Rabštejna nad Střelou*, kterou v letech 1974 – 1994 převážně vedl Josef Vorel. Retrospektivně v ní také popsal stěžejní údaje z let 1945 – 1974. Jednotlivé zápisy kronikářů Josefa Vorla i Františka Vláčila, jejichž medailony tento úvod uzavírají, porovnávám s prameny fondu *Místní národní výbor Rabštejn nad Střelou* uloženými v SOkA Plzeň-sever se sídlem v Plasích. Fond obsahuje nezpracované zápisy ze schůzí rady a pléna z let 1950 – 1963, 1963 – 1974, 1974 – 1977, 1978 – 1980. Nejčastěji se v nich objevují témata související s běžnou údržbou a zvelebováním prostranství města, zápisy se dále týkají hospodaření MNV, organizací akcí Z, příprav a kontrol různých zemědělských prací a dodávek surovin, připravenosti hasičského sboru, oběžníků, sjízdnosti cest, oslav svátků a výročí apod. Nejstarším pramenem fondu je velmi stručná účetní kniha vedená v letech 1926 – 1953, dále jsou to hlavní kniha peněžní z let 1945 – 1950, hlavní obecní kniha z roku 1949 a úzká složka listin z let 1945 – 1956. Ve fondu se dále nacházejí rozpočty z let 1946, 1951 – 1975 a 1979, knihy příjmů z let 1954 – 1966, pokladní knihy z let 1954 – 1958. Z účetních knih nelze sestavit souvislý přehled o hospodaření města či změnách výší poplatků, mohou však poskytnout jistou historickou perspektivu o zaznamenávaných položkách a platbách za ně. Poněkud širší škálu témat odhalují poštovní knihy z let 1946 – 1948 a 1948 – 1952 a podací deníky z let 1952 – 1953 a 1971 – 1975. Dále jsou zde k dispozici zápisy z jednání Komise veřejného pořádku v letech 1964 – 1980 a Komise výstavby z let 1961 – 1967. Poměrně cenným pramenem, který zahrnuje voličské průkazy a uvádí seznamy rabštejnských občanů, v případě představitelů města i bližší údaje o nich, může být pro jiné účely složka s názvem Volby do NV 1960 – 1964.

Pro svou práci jsem v omezené míře využila také fond *Písemná pozůstalost Josefa Vorla. Soupis dokumentačních prací „Transportů smrti“* uložený v SOA Plzeň v Sedláčkově ulici. Fond se převážně soustředí na transporty smrti a svědectví pamětníků, obsahuje ale také obrazový a národopisný materiál, několik historických studií nebo texty a notové zápisy písní, zvyky, pověry, pranostiky a pověsti regionu.

Při vyhledávání pramenů jsem se seznámila především s literaturou týkající se Rabštejna nad Střelou, která je dostupná ve Studijní a vědecké knihovně Plzeňského kraje v Plzni a v Knihovně Muzea a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici. Většina dostupných publikací se zaměřuje na přírodovědná témata, případně se jedná o nízkonákladovou tvorbu rabštejnských patriotů Josefa Vorla a Františka Pešíka.

Pozoruhodným dílem vlastivědného charakteru je například *Havraní kámen z řeky Střely* Otomara Dvořáka. Častým námětem publikací, které Rabštejn zahrnují, jsou pověsti. Mezi ně patří *99 povídek z české historie dávné i nedávné* Martina Regnera. Cenným zdrojem mi byl i nevydaný rukopis knihy o historii městečka z pera právě jmenovaného rabštejnského chalupáře Martina Regnera. Pokud jde o město jako takové, objevují se hlavně kapitoly či zmínky v pracích souhrnného charakteru. Rovněž jsem se podrobně seznámila s obsahem kvalifikačních prací o Rabštejně, které v posledních letech vznikly.

Zásadní jsou pro tuto práci také prameny orální. Již zmíněná Klára Vaňáková mi poskytla mnoho cenných informací, doporučení k terénnímu bádání a kontakty na místní pamětníky a chalupáře, bez kterých by tato práce mohla jen velmi těžko vzniknout. Za pomoc jsem velmi vděčná a moc děkuji. Děkuji také všem pamětníkům za jejich čas, laskavost a ochotu, otevřenost a především poutavé vyprávění. Věřím, že se mi díky nim podaří dát celé práci hlubší rozměr. Dovoluji si je jmenovat v abecedním pořadí: Antonová Marie, Beránek Václav, Čiperová Drahoslava, Kubečková Marie, Pícl Milan, Regner Martin, Smržová Daniela. Zvláště děkuji i Ondřeji Fáberovi, jehož rodina reprezentuje nejmladší generaci rabštejnských stálých obyvatel. V neposlední řadě děkuji panu Leitlovi z hostince U Kamenného mostu za záchranu ve svízelné situaci a výměnu rezervní pneumatiky během jedné z mých výprav za pamětníky.

Celá práce je rozčleněna do osmi kapitol. V první kapitole přináším základní demografické údaje a svědectví o osobnostech, které zásadním způsobem ovlivnily život v Rabštejně ve druhé polovině 20. století. Druhá kapitola pojednává o omezených pracovních příležitostech, které Rabštejn po druhé světové válce nabízel. Ve třetí kapitole se zabývám rabštejnským přírodním bohatstvím, jež je i dnes jedním z důvodů, proč je tato oblast tak hojně vyhledávána turisty, filmaři i odborníky na faunu a flóru. Čtvrtá kapitola nabízí přehled o představitelích obce a jejich funkcích v letech 1945 – 1980 a pojednání o klíčových událostech z období socialismu s přesahem do prvního desetiletí Rabštejna jako městské části Manětína. V páté kapitole představuji tehdejší dopravní obslužnost a občanskou vybavenost a poukazuji na letité palčivé potíže s pitnou vodou. V šesté kapitole popisují omezené možnosti kulturního a sportovního vyžití v Rabštejně v poválečném období, charakterizují problematiku občanských spolků a představuji Rabštejn z pohledu filmové a literární tvorby. V sedmé kapitole přibližuji problematiku výstavby chat v Rabštejně. V závěrečné osmé kapitole nabízím pohled na Rabštejn, jak ho můžeme vidět dnes.

V práci se naopak nezabývám architekturou a kulturními památkami Rabštejna, neboť si zaslouží samostatné studie, které probíhají souběžně se vznikem této diplomové práce. Ze stejného důvodu nevěnuji více prostoru ani Břetislavu Pojarovi, jehož jméno je s Rabštejnem také neodmyslitelně spjato.

V závěru shrnu obsahovou stránku práce a naznačím, jakým směrem by se mohla ubírat další badatelská činnost. V obrazové příloze sdílím dobové fotografie ze soukromých archivů rabštejských pamětníků a další související obrazový materiál.

Medailony kronikářů

Kronikář Josef Vorel

Josef Vorel se narodil 31. prosince 1912 v Manětíně, zemřel 12. ledna 1997 v Kralovicích. Byl muzejním a vlastivědným pracovníkem, autorem vlastivědných a historických prací, ředitelem muzea v Mariánské Týnici. Po odchodu do důchodu ve stejném duchu žil a tvořil v Rabštejně. Věřil v budoucnost Rabštejna jako významného rekreačního střediska západních Čech.

Byl prý nezapomenutelným průvodcem. To potvrzuje i dokument České televize z názvem *Nejmenší muzeum světa* z cyklu *Podivuhodný svět* z roku 1992. Z něj se mimo jiné dozvídáme, že Josef Vorel koupil památkově evidovaný špejchar a postavil ho do zeleně v místech, kde dříve stával vyhořelý mlýn U Nowaků. Záměr byl jasný – vybudovat skanzen. Nejprve však musel pozemek rekultivovat. Při té příležitosti našel sklípek bývalého mlýna, v němž pro dětské návštěvníky vytvořil podzemí odvahy a hrůzy s procházkou částí tajemné chodby. Marie Kadlečková, dcera Josefa Vorla, dodává: *„Od někoho dostal takové ty kostry kostlivců, tak jim to naaranžoval do té rakve, dalšího kostlivce pověsil a dal tam i kata s mečem, ale se skutečným mečem. Udělal takovou kostru ze dřeva a drátu a na to dal kápi. Vždycky za dva roky jsem musela šít tu kápi novou, v tom vlhku v té podzemní chodbě to zetlelo. V práci jsme měli takový ty vyřazený červený transparenty, z druhé strany bílý písmena, z toho jsem je šila.“*

Ve skanzenu, který Josef Vorel vybudoval, byly k vidění opravdu zajímavé kousky. Pan Vorel tu například vystavěl zděný model středověkého rabštejského hradu, vlastně dvou hradů – rabštejského a Sychrova. Model totiž znázorňoval oba původní hrady. Z dokumentu je zřejmé, že Josef Vorel byl velmi všestranný člověk a nechyběly mu ani učitelské vlohy. Dětské návštěvníky dokázal nadchnout nejen historickými hádankami a praktickými ukázkami exponátů. Mezi ně patřilo husitské dělo, děrovaný kameninový

hrnec na odpeckování švestek nebo chytačka na mouchy z Kryr. Při prohlídkách muzea ukazoval nejprve výstavku výrobků z „břidly“, jak tu všichni místní břidlici dodnes přezdívali, a vzpomínal, že chodíval do školy s tabulkou, na kterou se učil psát. Samozřejmě také z břidlice. Za symbolické vstupné tu mohli návštěvníci vidět i málo známý pekáček, v němž se prý na Rabštejnku pekly zvláštní koblížky, kterým se tu legračně říkalo „naprpeclé“.

Proč to vlastně všechno Josef Vorel dělal? Jeho muzeum navštěvovali i lidé, kteří kdysi s různých důvodů emigrovali. Vrátili se do své vlasti, ale na jejich dětech bylo vidět odcizení, mnohdy ani česky neuměly. A tak cituji: *„Je třeba vychovávat nejmladší generace k tomu, aby tu svoji, tu naši vlast měli rádi. Mohou mít něco rádi, když to neznají? Musí poznat tu historii, ty dějiny, toho svého rodného kraje. Proto všechno tohle dělám.“*²

O kvalitách písmáka Vorla svědčí jím vydané publikace i fakt, že roku 1974 byla jím vedená kronika oceněna v okresní soutěži kronik v kategorii obcí do 500 obyvatel druhým místem, v roce 1985 v této soutěži dokonce zvítězil.³ Na akcích určených dětem či sportovcům doprovázel program hrou na hudební nástroje, například na flašinet. Flašinet, kolovrátek s Hašlerovými písničkami, ale i cennější exponáty v hodnotě 40 000 Kčs byly roku 1991 z muzea během jedné červencové noci ukradeny.⁴ Krádeže byly v Rabštejně časté a opakované, jejich výčet roku 1993 vydal na celou stranu A4. Právě kvůli častým krádežím potomci Josefa Vorla v provozování skanzenu nepokračovali. Když přišel o svůj oblíbený flašinet, řekl prý: *„Já jsem to dostal, tak holt si to zase někdo sebral.“*

Díky panu Vorlovi se roku 1975 v Rabštejně konalo historicky první setkání Klubu přátel historie a přírody. Dobové svědectví o něm poskytuje tisk. Autorem článku, který jsem převzala ve zkrácené podobě a s minimálními úpravami, je František Žaloudek z Kaznějova.

„V neděli 27. července bylo „u Vorlů“ na špejcharu v Rabštejně živo hned od rána. Toho dne se totiž sjížděli čtenáři našich „Listů“ do nejmenšího městečka ke svému prvnímu srazu a výletu po krásném okolí. Každému nově příchozímu zněly v ústretu tóny a písňe starého kolovrátku mistrně ovládaného Josefem Vorlem, bývalým ředitelem Okresního muzea a zakladatelem Klubu přátel historie a přírody při OVM v Mariánské Týnici, který zde na svém špejchárku tráví zasloužený odpočinek. Ale

² Dokument České televize Podivuhodný svět: Nejmenší muzeum světa [online]. 1992 [cit. 2022-11-12]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/888109-podivuhodny-svet/492219100140010>

³ Kronika Rabštejna nad Střelou, 1974 – 1994. Nevydaný rukopis. Rabštejn nad Střelou 1994, s. 44, 178.

⁴ Tamtéž, s. 206.

neodpočívá. Tento znalec historie Manětínska a Kralovicka musí stále něco dělat. Se souhlasem Památkového úřadu sem dovezl starý špejchar z Kaceřova, aby jím doplnil tu skupinu starých rabštejnských chalup, tvořících chráněnou oblast a rezervaci v překrásném koutu našeho okresu.

Sešlo se nás tu přes šedesát. Udělali jsme tím velkou radost panu Vorlovi, ale bylo to i využití dobrého námětu dvou zanícených mladých přátel historie a přírody Josefa Kabáta a Vaška Kabáta z Plzně. Procházka Rabštejnem se zasvěceným výkladem Josefa Vorla, doplněným i osobními vzpomínkami Františka Pešíka z blízkého Brda a Františka Müllera z Vranova, byla pro všechny účastníky srazu nezapomenutelným zážitkem. Ocitli jsme se rázem mezi tehdejší společností, jejíž představitelé tu vybudovali nejdříve mohutný hrad a později zámek. Zde sídlil mimo jiné i Oldřich Pluh, finančník českého krále Jana, v r. 1341 jmenovaný dokonce zemským sudím. Zámek, letní sídlo Lažanských z Manětína, svědek panského panování až do r. 1945, je po rozsáhlých opravách připraven dnes sloužit Svazu novinářů a ČTK k jejich jednáním, rekreaci a podobně v rámci RVHP.

Jižní svahy ostrohu, na kterém stojí ještě svědek duchovní nadvlády – bývalý klášter servitů (dnes turistický hotel), jsou posety rekreačními chatami lidí z Plzně, Prahy, Ústí nad Labem, Mostu, aj. Jejich stylové uspořádání vhodně zapadá do této krajiny. Svědčí o tom, že příroda a ostatní patří lidu i s tou historií, která současně slouží k obohacení jeho znalostí. Rabštejnem zní i veselý hovor dětí z četných pionýrských táborů.

A tak nám dopoledne rychle uteklo a po odpočinku nás odvezli trabanti, žiguli, embéčka i další dopravní prostředky k úpatí majestátního vrchu Vladař, opředeného mýtem husitského hrdinství. Zde v roce 1421 se bránilo a ubránilo veliké přesile husitské vojsko, když bylo pronásledováno vojskem plzeňského Landfrýdu, když Žižka zásobil svoji husitskou posádku na Krasíkově spíží. Věřím, že se nás příští rok sejde ještě víc a že se opět shledáme se zasvěceným znalcem historie našeho okresu Josefem Vorlem.⁵

Josef Vorel pořádal i různé akce na záchranu památek a přednášky z historie Rabštejna a okolí, vyprávěl o transportu smrti, který procházel kolem Rabštejna. V té době vozil pecny chleba, a když cestou potkal takový pochod, rozdával obětem chléb. „To bylo na zastřelení. Ale takový on byl lidumil,“ uzavírá Marie Kadlečková.

⁵ Tamtéž, s. 57-58.

Kronikář František Vláčil

František Vláčil se narodil 13. prosince 1925 v Radotíně, zemřel 12. dubna 2011 taktéž v Radotíně. Svůj život zasvětil chemii a politice. Studoval a působil na Vysoké škole chemicko-technologické v Praze, v roce 1967 se habilitoval pro obor analytické chemie. Po ukončení vědecké kariéry se stal zástupcem starosty pro Prahu 5 – Radotín a předsedou komise životního prostředí.⁶

V Rabštejně měl doc. Dr. Ing. František Vláčil, CSc. přechodné bydliště v čp. 97. Od roku 1961 zde trávil dovolené. Podle slov pamětníků byl František Vláčil švagrem tajemnice MNV Ludmily Bortelové. Jako kronikář se řídil mottem „*Všechno, co i vzdáleně může posloužit jako výpovědi, je třeba usilovně a obětavě shromažďovat, dokud nedospějeme k rekonstrukci celých uplynulých duchovních obzorů.*“ z knihy Úvahy o světových dějinách Jacoba Burckhardta.⁷

František Vláčil vedl kroniku v letech 1978 – 1980. Ve svém posledním zápise krátce shrnul historii nejmenšího města slovy: „*Tímto zápisem končí kronika Rabštejna, který byl po více než 600 let městem, a který se po 2. světové válce zvolna vylidňoval a ztrácel na významu, až přestal být městem a nakonec i samostatnou obcí. V dnešní době vzkvétají a rostou ty obce, které mohou samy nebo ve svém blízkém okolí nabídnout výhodnou pracovní příležitost a na významu ztrácejí, až nakonec jako správní jednotky zanikají ty obce, kde možnost zaměstnání obyvatel, hlavně mladí, nenacházejí. Neklamným příznakem tohoto vývoje, který se projevil i v Rabštejně, je stárnutí jeho obyvatel, k němuž dochází odchodem mladých lidí. Ten nastal v Rabštejně již v období kolem roku 1960.*“⁸

⁶ Významní občané radotínské historie: Vláčil, František Doc. Dr. Ing., CSc. [online]. 2015 [cit. 2022-11-12]. Dostupné z: <https://vorradotin.webnode.cz/products/vlacid-frantisek-doc-dr-ing-csc/>

⁷ Kronika Rabštejna nad Střelou, 1974 – 1994. Nevydaný rukopis. Rabštejn nad Střelou 1994, s. 107-108.

⁸ Tamtéž, s. 137.

1 MÍSTNÍ OBYVATELÉ

V předválečném období byla většina obyvatel Rabštejna německé národnosti. Po válce byli Němci nuceni svá bydliště opustit.⁹ A tak v roce 1950, pět let po skončení 2. světové války, stálo v Rabštejně nad Střelou 60 domů a žilo tu pouhých 77 obyvatel, zatímco ve třicátých letech byla místní populace 4,5x vyšší. Nejlidnatějším obdobím obce byl konec 19. století.¹⁰ Také je známo, že v roce 1970 se odstěhovalo 47 občanů, přistěhovalo se ale jen 16.¹¹ Na konci roku 1977 žilo v Rabštejně 38 obyvatel a každým rokem se počet snižoval, roku 1979 tu žilo už jen 34 stálých občanů, v roce 1987 pouze 27 stálých obyvatel.¹² Poslední známá statistika z roku 2011 uvádí pouhých 25 místních obyvatel.¹³ Pamětník – chalupář Martin Regner vzpomíná: „Čas od času jsme z dlouhé chvíle počítali stále obyvatele města Rabštejna a do 50 jsme nikdy nedošli.“

Na dosídlování se ptám i rabštejnské chalupářky a kostelnice Kláry Vaňákové, která vypravuje: „V Rabštejně, snad na zámku a ve vysídlených domech, byli v internaci vzdorující škodováci. Například maminka sousedů sem byla umístěna, pracovala v JZD. Když pak měla páte děťátko, dostala jiný prostornější dům v Kotanči, ale tenhle jim také zůstal. Nejstarší děti mají v rodném listě, že se narodily v Rabštejně, do porodnice se zkrátka nejezdilo. Pamětníci vyprávějí, že se to tu vůbec nedařilo dosídlit. Proč, bylo to tak chudé a neúrodné? Je pravdou, že rajče nám tu s polovinou září začne oranžovět. Podle fotografií ze začátku 20. století je patrna všudypřítomná bída. Přitom družstvo ve Vranově Na Panském dvoře prosperovalo. Pětiletky plnili výjimečně zdatně, díky ženám kulaků, které zde byly v internaci, platili jim na statku jen to nejnutnější, mnohdy pracovaly i 12 hodin denně.“

Jednou z rodin, které byly v Rabštejně internovány, byli Pavlíkovi. „Tady nahoře byl Milan Pavlík, to byli Plzeňáci a po tom padesátém třetím roce, po té plzeňské stávce, byli vysídleni z Plzně nebo měli zakázanou Plzeň a jeho táta měl nějaký patenty na takové ty strojní záležitosti ve Škodovce, takže ten chudák tady ráno nastartoval ve 4 hodiny ČZ 150, dojel do Manětína na autobus a jezdil na šestou do Škodovky do práce. Potom jim bylo umožněno vrátit se, asi po tom padesátém osmém, nebo šedesátém roce, kdy se nějak rehabilitovali,“ říká rabštejnský rodák a pamětník Milan Pícl. Rodačka a pamětnice Marie

⁹ Neodešli ale úplně všichni, některým se podařilo zůstat.

¹⁰ Český statistický úřad: *Historický lexikon obcí České republiky – 1869 – 2011* [online]. 2015 [cit. 2022-11-12]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20537734/130084150325.pdf>

¹¹ *Kronika Rabštejna nad Střelou, 1974 – 1994*. Nevydaný rukopis. Rabštejn nad Střelou 1994, s. 25.

¹² Tamtéž, s. 181.

¹³ Český statistický úřad: *Historický lexikon obcí České republiky – 1869 – 2011* [online]. 2015 [cit. 2022-11-12]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20537734/130084150325.pdf>

Antonová vzpomíná na další rodiny, které byly do Rabštejna vysídleny z jižních Čech, Klatovska a z bohatých chmelařských oblastí na Žatecku. Většinou se postupně vrátili za svými rodinami, ale někteří přece jen zůstali, například Kadlecovi.

V současné době se dlouhodobý trend úbytku stálých obyvatel zastavil a počet osob trvale žijících v Rabštejně mírně roste. Přicházejí sem i mladí lidé s rodinami, kteří pracují z domova, nebo za zaměstnáním dojíždějí. Jednou z nich je rodina Ireny a Ondřeje Fáberových, kteří tu vychovávají tři děti a zapojují se s nimi do všech kulturních i duchovních událostí. *„Na Tři krále dělají kolednickou obchůzku, dvě dcerušky krásně zpívají, Hanička hraje na flétnu a spolu s ostatními dětmi z farnosti obcházejí všechny světničky malého městečka. V Rabštejně je můžete potkat v kavárničce Četnická stanice¹⁴, kterou spolu s informačním střediskem provozují,“* vypravuje Klára Vaňáková.

1.1 Osobnosti

Rabštejn nad Sřelou si svým kouzlem získal i řadu známých osobností. Někteří tu strávili část svého života jako chataři a chalupáři či tvůrci. Kromě těch, jimž se věnuji podrobněji, jmenujme výtvarníka animovaného filmu a profesora FAMU Břetislava Pojara, výtvarníka Miroslava Pechánka, filmovou historičku, novinářku, publicistku a vědkyni Milicu Pechánkovou, několikanásobnou světovou šampionku ve stolním tenise Věru Jakešovou, akademického malíře Oldřicha Jelínka, výtvarníka a medailéra Jana Smrže, horolezce Čestmíra Lukeše, akademického malíře a pedagoga Zdeňka Živného. Rodina Živných jezdila do Rabštejna na letní byt k Píclovým, vznikla tu i některá raná díla Zdeňka Živného, později tu Živní měli vlastní chalupu.

1.2 Životní osudy

1.2.1 Rodina Píclova

František Pícl, dlouholetý předseda MNV v Rabštejně, se narodil 15. února 1896. V Rabštejně žil v domě čp. 99. Jeho jediný potomek Milan Pícl vypráví: *„Byl to takový táta Rabštejna a dával ten Rabštejn dohromady do nějakého sedmdesátého roku. On byl vlastně legionář, pak sloužil na pátračce v Nitře a v roce 1939 byl převelen do Hradce Králové. Teprve Arazím a Četnické humoresky od toho Moskalyka mi otevřely oči, o čem to vlastně bylo na četnické stanici, kde působil. A jestli jste ten seriál sledovali, tak ten Jarý, to bylo skutečné jméno, otec mu dokonce psal nějaké dobrozdání k soudu, prostě mu*

¹⁴ V domě dříve četnická stanice sídlila.

potvrzoval, že byl správný občan, tak to mě docela potěšilo. Z Hradce se přesunul do Plas, tam bydlel u své sestry Anežky, stal se asistentem zvěrolékaře, zbraně zakopal v lese. Po válce je zase vykopal a vzal do Rabštejna a byl tedy velitelem SNB. Pak si udělal nějaký kurz účetnictví a pracoval na tom statku na Vranově jako účetní.“

„Otec s máti se poznali za války v Plasích. Matka byla švadlena, dámská krejčová, šila tak nějak po domech. Měla takovou výraznou zákaznici Janebovou v Lounech. Máti tím, že byla ze Žatce, vlastně jezdila přes hranice, měla nějakou propustku, aby mohla jezdit do Loun, které byly v Česku, Žatec byl v Německu. Naši si psali, Plasy byly v Česku, takže otec s máti vlastně byli přes hranice. Měli se brát už v roce 45, ale to otec odmítl, protože mu ještě nebylo 50, a tak se vzali v březnu 1946, kdy už byl „plnoletý“. Když jsem se měl narodit, odjela máti do Plzně do porodnice, ale týden se nic nedělo, tak sedla na vlak, dojela do Žihle a došla domů pěšky. Tátu mohla ranit mrtvice. Takže jsem se narodil tady v tomhle baráku a mám v rodném listu porodní bábu z Hluboké. Když jsem chodil do školy, měl jsem už rodiče důchodce.“

Milan Pícl si na dětství v Rabštejně vzpomíná velmi jasně. „Měli jsme takový dvě chůvy, o tři roky starší Evu Pechovou a Marii Pešíkovou. To byly dvě holky, které tady hlídaly celou tu smečku, protože to dětství tady, to je nesrovnatelné, my jsme vypadli ven a nikdo o nás nevěděl. Transponováno do dnešní doby naprosto nepředstavitelné. Když nám soused spadl do lomu, tak jsme ho přivedli celého od krve a utekli. Taky jsem tady byl pořád na brigádě, my jako děti jsme tady pořád chodili do lesa sbírat lupinu, úplně ideální bylo svorkování. Právě třeba ta Eva, ta nejstarší, měla zodpovědnou práci, dělala čárky a my jsme běhali s těmi svorkami a hlásili smrk 45, borovice 58, takhle se vlastně dělala evidence lesa. Pak v patnácti už jsem používal na lesovně cirkulárku a uřízl jsem si kousek prstu, to byl rok 1963 a otcí bylo 67 let, to jsme spolu vyráběli oplocenky na lesovně. V šestnácti jsem celé léto se starým Václavíkem stavěl jez. To byla krásná práce ve vodě, i když s tím betonem to byla docela dřina.“

Zatímco na Františka Pícla někteří vzpomínají jako na komisní osobu v nažehlených kalhotách s puky nebo ho ve své době dokonce řadili do kategorie kult osobnosti, jiní vypovídají, že se nechoval nijak politicky a v nouzi vždy pomohl. Josef Vorel v kronice dodává: *„František Pícl zemřel 20. srpna 1985 ve věku 89 let, dlouholetý funkcionář MNV, účastník I. odboje (ruský legionář), člen SNB. Vzorně pečoval o svoji invalidní manželku, vykonával nejen všechny domácí práce, ale byl do poslední chvíle aktivním pracovníkem SNB.“* Svou ženu Bertu Píclovou (21. října 1910 – 8. února 1985) přežil o půl roku.¹⁵

¹⁵ *Kronika Rabštejna nad Střelou, 1974 – 1994. Nevydaný rukopis. Rabštejn nad Střelou 1994, s. 172.*

Milan Pícl se do Rabštejna nedávno vrátil natrvalo a zvyšuje tak počet stálých místních obyvatel.

1.2.2 Rodina Vokolkova

Dojemný lidský příběh rodiny Vokolkovy vypravuje Klára Vaňáková¹⁶: „*My bohužel z Rabštejna nepocházíme, ale chalupaříme zde od devadesátých let. Mým tatínkem je Václav Vokolek¹⁷. Jeho rodina pocházela z Pardubic, kde měla tiskárnu Lis tři bratří, tiskli Reynka, Demla, Zahradníčka atd. Tiskárnu bolševici zavřeli a nakonec zbourali. Rodina byla rozprášena, dostali umístěnky na různých místech republiky, aby se nemohli snadno stýkat, můj dědeček¹⁸ tedy odešel jako učitel do Děčína, kde získal krásný veliký byt ve vile po Němcích. V padesátých letech začaly být problémy s nadměrnými metry, a tak byli nuceni vzít si nájemníky. Dobré bylo, že babičce zůstala toaleta, ale po rozdělení jí chyběla koupelna. Rodina Lenků se tam nastěhovala s holčičkou, která byla přibližně stejně stará jako tatínek. Ten k nim chodil na hodiny němčiny a německá holčička chodila na klavír k babičce, která byla učitelkou hudby. Otec Lenu jako dítě neměl dětsky rád, protože mu ji pořád někdo dával za vzor. Kdybys byl jako Lenička... Avšak jméno si uchoval v paměti a později jej použil v jedné ze svých knih. Nedávno si Lena po letech koupila právě tuto knihu na literárním večeru v Chebu, vyhledala kamaráda z dětství a zavolala mu z Německa. Dlouze se spolu bavili a vzpomínali. S koncem hovoru si domlouvali setkání. Tatínek jí jako o překot říká: „Tento týden ne, jsem na jednom z nejkrásnějších míst v západních Čechách. Já jsem totiž v nejmenším městečku, víš, Leno, já jsem u dcery v Rabštejně nad Střelou.“ Ona najednou úplně ztichla, a pak užasle řekla, že do odsunu šli právě z Rabštejna¹⁹. Jejím předkem byl lesní správce, jehož dům už bohužel v Rabštejně nestojí. Lena hovořila o prastrýci, který je možná pochovaný na hřbitově v Rabštejně. Na tom by nebylo nic tak zajímavého, kdybychom si s tatínkem nevyhlédli ojedinělý náhrobek lesního adjunkta Konráda Prchlíka, je na něm strom s veristickými dubovými listy a žaludy. A na spodní větvi koruny sedí sova. Ještě jsme nic o lesním správci z rodiny Lenk nevěděli, jen se nám ten náhrobek moc líbil. A nakonec jsme si ho pronajali. Je tam velmi mnoho opuštěných, převážně německých hrobů, ale my sáhli právě po hrobu lesního správce. A teď se dá propojit s konkrétními předky Leny.*

¹⁶ Historička umění a památkářka, v rabštejnském kostele je kostelnicí od roku 2017.

¹⁷ Spisovatel, výtvarník, publicista, pedagog, restaurátor.

¹⁸ Vladimír Vokolek, básník, prozaik, esejista, poválečný představitel tzv. spirituální poezie.

¹⁹ Při společném setkání Lena navíc upřesnila, že ještě před odsunem prodali koloniál v Rabštejně a odešli do nedalekého Manětína, odkud pak museli do odsunu.

Když se ozvala a vydala toto svědectví, uvědomili jsme si, že to jsou možná právě ty nitky, které se splétají v pouto, které nás stále pevněji s Rabštejnem svazuje. Před časem jsme se rozhodli ujmout se péče kolem kostela, vypomáháme se sekáním trávy kolem pietních míst, rozsvěcujeme svíčky v aleji barokních soch u silnice, na hřbitově zažeháváme světlo u kříže všem zemřelým. Otevíráme kostel poutníkům a otevíráme se tomu vysídlenému koutu Sudet a on nám ten kraj za to vydává tato svědectví.“ Klára Vaňáková ještě dodává, že rodina Lenk musela odejít postupným odsunem i z Děčína. Otec byl významný lékař, na jednu stranu by ho rádi odsunuli, ale zároveň potřebovali jeho lékařskou pomoc.

Rok poté spolu mluvíme znovu a dozvídám se nové zajímavosti. Když byl děčínský byt rozdělen, stihl v něm stejný osud i knihovnu. Byla do zmenšeného bytu najednou moc velká. Rodině tehdy zůstala jen její polovina, druhá část musela i s knihami pryč. *„Nedovedu si to představit, jak těžko se spisovatel loučil se svou sbírkou bibliofilii, poezie s dedikací a beletrie,“* vypráví Klára Vaňáková. *„Nedávno sousedící dům na náměstí v Rabštejně koupili noví majitelé a světe div se, jsou to Děčínáci. A za nedlouho jsme si pověděli, že maminka s tatínkem Jindřišky Vopatové se ujali druhé půle Vokolkovic knihovny. Jako by se ty světy právě na tomto opuštěném místě měly spojit.“* Do třetice všeho dobrého nám Klára Vaňáková ukazuje fotku, na které poznávám Václava Vokolka a vedle něj stojí Lena Lenk, potkali se! A kde že to stojí? Překvapivě před knihovnou Václava Vokolka v jeho domě v Milovicích. Tuhle knihovnu už snad nikdo nerozdělí.

1.3 Jak se žilo v Rabštejně

V souvislosti se statistikou, kterou přináším v jedné z následujících kapitol, týkající se služeb, zaznamenal kronikář František Vláčil zajímavé demografické údaje. Vycházel z celkového počtu stálých obyvatel z roku 1978 (započítal však i Vranov a Kotaneč) a dospěl k počtu 70 obyvatel. Studium tržeb lokálního obchodu s potravinami došel k závěru, že průměrný občan tu vydal na běžné potraviny (kromě masa) 600 Kčs měsíčně. U penzistů předpokládal výdaje nižší, přesto však v místní Jednotě utratili dvě třetiny svého příjmu. Důchod v daném roce pobíralo 22 občanů (z celkového uvedeného počtu). Průměrná výše dávky zde údajně činila 952,50 Kčs, zatímco celostátní výše důchodu dosáhla částky 1 107 Kčs. Z komparace rovněž vyplynulo, že věkový průměr rabštejnských obyvatel byl ve srovnání s celostátním průměrem vyšší, avšak důchod nižší. Jistě to souvisí i s omezenými pracovními příležitostmi v obci a blízkém okolí.²⁰

²⁰ *Kronika Rabštejna nad Střelou, 1974 – 1994. Nevydaný rukopis. Rabštejn nad Střelou 1994, s. 117-118.*

Roku 1979 byl celkový počet stálých obyvatel v Rabštejně a přidružených obcích opět nižší. V Rabštejně samotném žilo 34 osob, na Vranově 15, v Kotanči 14, celkem tedy 63. Kronikář Vláčil zapsal, že vzestup životní úrovně se v daném roce zastavil, pro některé rodiny, především ty s malými dětmi, životní úroveň klesla, neboť stouply ceny energií, pohonných hmot, poštovních poplatků a především dětského oblečení a obuvi. Zachovány zůstaly ceny základních potravin (chléb, mléko, maso, cukr). Důchody prý stouply o 30 Kčs. Průměrný důchod rabštejnských penzistů činil 968 Kčs,²¹ zatímco celostátní důchodový průměr se měl rovnat částce 1 160 Kčs.²²

V osmdesátých letech už byl Rabštejn osadou pod správou MNV v Manětíně. Životní úroveň místních obyvatel opět klesla, prodejna potravin už byla provozována jen v letních měsících a lahev piva z restaurace byla o 0,40 – 0,60 Kčs dražší než v obchodě.²³

²¹ František Vláčil zároveň udává, že se jednalo o zvýšení v průměru o 49 Kčs v porovnání s částkou 919 Kčs před zvýšením. Byla totiž zároveň zvýšena hranice minimální výše důchodu, která se zde týkala většiny penzistů. V předchozím odstavci však uvádím 952,50 Kčs, přičemž autorem obou srovnání je kronikář Vláčil. Předpokládám, že obě statistiky mohou vycházet z různých období předcházejícího roku a mohlo je ovlivnit stěhování obyvatel v průběhu roku.

²² *Kronika Rabštejna nad Střelou, 1974 – 1994*. Nevydaný rukopis. Rabštejn nad Střelou 1994, s. 128.

²³ Tamtéž, s. 141.

2 POVÁLEČNÉ PRACOVNÍ PŘÍLEŽITOSTI

Z historie nejmenšího městečka víme, že kvůli nedostatku orné půdy hledali jeho obyvatelé obživu v řemeslech. Těžba a výroba pokrývačské břidlice ve vysoké kvalitě byla v Rabštejně známá už od 14. století. Bývala zde zastoupena všechna běžná městská řemesla, ale také se tu vařilo pivo, malovaly karty a obrazy svatých na sklo.²⁴ Žádné z těchto řemesel se však do současnosti nezachovalo, a tak o výrobě a průmyslu můžeme v souvislosti s Rabštejnem mluvit jen v čase minulém.

Pomineme-li běžnou občanskou obslužnost, mohli koncem sedmdesátých let rabštejnští obyvatelé pracovat jen u jednoho ze tří zaměstnavatelů. Těmi byly Velkovýkrmny Praha, Československé státní lesy a Československá tisková kancelář. Zápis ze schůze rady MNV ze 16. února 1966 prozrazuje, že v městečku působil opravář automobilů a motocyklů Pavel Suk, zedník Ladislav Kocmoud a dámská krejčová Berta Píclová.²⁵

2.1 Těžba břidlice

Dlouholetou tradici těžby a výroby břidlice v Rabštejně přerušila okupace. Poptávku po ní sice nejprve omezila blízká výroba konkurenční pálené krytiny, ale po obsazení republiky německými vojsky její výroba ustala úplně. Rabštejnští se o poválečnou obnovu výroby pokusili v roce 1958. Tržby od obyvatel však byly nedostatečné, a tak byla výroba po 14 měsících opět uzavřena. Léta poté se vedly diskuse o místě vhodném k obnovení těžby, k němuž roku 1967 skutečně došlo. Vedle pivovaru, na pozůstatcích bývalého mlýna U Nowaků, pak byla postavena montovaná dřevěná hala, kde se pilou řezaly obdélníkové pásky, obkládačky. K uskutečnění záměru, jímž bylo drcení odpadu z břidlice na moučku, však už nedošlo. Výroba byla kvůli vysokým nákladům k 31. prosinci 1972 ukončena a nadále ji připomínal jen nově otevřený lom na severním svahu obce.²⁶ V souvislosti s těžbou břidlice místní vzpomínají na pana Poláčka, tedy především na jeho pomocníky: velblouda a dvě muly. Velbloud prý byl dvouhrbý, zvyklý na zimu, jmenoval se Sumatra. Když byl našťvaný, plival. Při nakládce v lomu mu jednou uklouzly nohy a pan Poláček už ho tam pak nikdy nedostal.

²⁴ *Kronika Rabštejna nad Střelou, 1974 – 1994*. Nevydaný rukopis. Rabštejn nad Střelou 1994, s. 19-20.

²⁵ SOkA Plzeň-sever se sídlem v Plasích, fond Místní národní výbor Rabštejn nad Střelou, *Zápisy ze schůzí rady a pléna z let 1963 – 1974 – nezpracováno, nečíslováno*.

²⁶ *Kronika Rabštejna nad Střelou, 1974 – 1994*. Nevydaný rukopis. Rabštejn nad Střelou 1994, s. 19 – 20.

3 RABŠTEJNSKÉ PŘÍRODNÍ BOHATSTVÍ

3.1 Pole, louky, lesy

Rabštejn vzhledem ke své poloze a dispozici neoplývá ornou půdou, navíc v místě žili jen 3 zemědělci, a tak nebylo reálné vybudovat místní JZD. Zemědělskou produkci pro obyvatele Rabštejna zajišťovala farma Vranov. Po válce tento statek patřil Československým státním statkům ve Chříči, od roku 1949 v Manětíně, od roku 1953 v Kralovicích a od roku 1975 v Žihli.²⁷ Vranovský statek využíval pastviny v okolí Rabštejna a v roce 1961 zřídil v místních stodolách chov ovcí. Ani ten však neměl dlouhého trvání.²⁸

Pro rok 1978 můžeme uvést dvě zásadní události. Místo skotu se na Vranově začala chovat prasata a poprvé v historii byly brambory sklizeny kombajny. Na rozdíl od dalších plodin, jejichž pěstování bylo negativně ovlivněno povodněmi, byl výnos brambor velmi dobrý.²⁹ Navzdory nepřízní počasí byl roku 1979 poprvé splněn plán rostlinné i živočišné výroby a urodil se dostatek ovoce, především jablek.³⁰

Už od roku 1945 byla věnována pozornost rabštejnským lesním plochám. V Rabštejně byla zřízena správa polesí a byly opraveny byty pro její zaměstnance. Správa polesí Rabštejn pečovala v poslední čtvrtině 20. století o 1 499,02 ha půdy, více než 97 % tvořily lesy. Pouhých 5,14 ha představovala pole s loukami a 32,54 ha ostatní půda (řeka, rybníky apod.).

Dřevo se tu tedy těžilo. V roce 1975 bylo úmyslně vymýceno 3 133,20 m³, dalších 852 m³ bylo získáno probírkami ze 60 ha lesa. V témže roce bylo osazeno více než 23 ha půdy.³¹ Roku 1976 jsou statistické údaje podobné, spíše vyšší.³² Z roku 1979 je známo, že zdejší lesní správa měla 7 technicko-hospodářských zaměstnanců, dalších 8 stálých a 17 sezónních pracovníků.³³ I tak byl počet nedostatečný. Průměrný měsíční příjem lesníků činil 2 600 Kčs. V daném roce bylo vytěženo 4300 m³ lesa (20 ha) a zalesněno 39 ha. Probírku a prořezávku závod provedl na 77 ha lesa. Zaznamenán byl úbytek zvěře, téměř vymizely koroptve, méně bylo i bažantů a zajíců. Důvodů bylo několik: rozsáhlé polní

²⁷ Tamtéž, s. 21, 39.

²⁸ Tamtéž, s. 21.

²⁹ Tamtéž, s. 113.

³⁰ Tamtéž, s. 123.

³¹ Tamtéž, s. 51.

³² Tamtéž, s. 68.

³³ Pomáhali i brigádníci ze Střední ekonomické školy v Karlových Varech a Základní devítileté školy v Žihli.

plochy bez remízků a křovin, nadměrné používání umělých hnojiv a postřiků, vysoké stavy chráněné pernaté zvěře (jestřáb a káně lesní), nepříznivé počasí.³⁴

Místní podmínky byly samozřejmě vhodné pro houbaření, ale i včelařství, rybářství a myslivost. Myslivost tu provozovaly Myslivecké sdružení pro Rabštejn a školní lesy a Myslivecká lidová společnost ve Stvolnech. Záznam z roku 1975 prozrazuje, že rabštejnské myslivecké sdružení tvořilo 16 členů, a uvádí rozsah revíru 1 280 ha. Dále se dozvídáme, že v tomto roce mělo být odevzdáno 150 kg zvěřiny, ale bylo splněno jen 142 kg.³⁵

Horské říčce Střele se dříve říkávalo také Lososnice. Nebo i Schnella. Sucho roku 1947 je považováno za přírodní katastrofu. Dokonce i řečiště Střely bylo úplně vyschlé a žádná voda jím neprotékala.³⁶ Povodí řeky spadalo pod správu rybářského spolku v Manětíně.³⁷ Koncem 20. století vydal Vilém Schafranek vlastním nákladem brožuru s názvem Rabštejn nad Střelou, v níž o řece napsal: „*Rabštejn je bohatý nejen historií a zajímavou architekturou, ale také krásnou, divokou a romantickou přírodou. Dokladem toho je samotná řeka, kde se v mělkém proudu několik metrů od mostu vytírá na jaře lipan podhorní a na podzim zde má svoje trdliště pstruh obecný. Přítomnost mihule potoční a raka kamenáče svědčí o kvalitě řeky Střely, která je jedním z nejlepších pstruhových revírů v západočeském kraji. Když budete mít štěstí, můžete spatřit prolétnout nad hladinou ledňáčka říčního, nejpěkněji zbarveného ptáka u nás, nebo skorce vodního, nazývaného mlynářskou chasou vodní kos, jak shání svoji potravu v proudu řeky pod hladinou. Musíte dávat pozor, abyste nešlápli na vzácného mloka skvrnitého, který se zvláště po dešti v letních měsících na této pěšině vyskytuje. Místy slunce jen sotva pronikne mohutnými větvemi, jinde štědře vyhřívá skalnaté stráně, na nichž si hoví polštáře teplomilných rostlin. V úplavech říčky je hojný devětsil lékařský, stezku samotnou lemují trsy jaterníků a všude přítomný hvozdík. A pod tím vším, v korytě úzkém a hlubokém, plném balvanů, šumí řeka.*“³⁸

3.2 Vliv počasí na Rabštejn

Meteorologické odchylky v letech 1974 a 1978 motivovaly kronikáře zaznamenat některá fakta. Měsíce červen a červenec roku 1974 byly v porovnání s dvousetletým průměrem

³⁴ *Kronika Rabštejna nad Střelou, 1974 – 1994.* Nevydaný rukopis. Rabštejn nad Střelou 1994, s. 126.

³⁵ Tamtéž, s. 61.

³⁶ Tamtéž, s. 35.

³⁷ *Kronika Rabštejna nad Střelou, 1974 – 1994.* Nevydaný rukopis. Rabštejn nad Střelou 1994, s. 21.

³⁸ SCHAFRANEK, Vilém. *Rabštejn nad Střelou.* Rabštejn nad Střelou 1999, s. 8–9.

o 2 °C chladnější než obvykle. Prosinec 1974 byl naopak nejteplejší za posledních 200 let, průměrná prosincová teplota se vyšplhala na 5,9 °C.

Porovnat můžeme i srážky. Srážkový normál z let 1901 – 1950 byl stanoven na 518 mm. V následujících 22 letech klesl roční průměr na 490 mm. Zajímavé jsou i extrémní výkyvy v některých letech. Roku 1953 padlo pouhých 301 mm srážek, v roce 1958 pak rekordních 718 mm.³⁹ V následující tabulce uvádím roky s výraznými odchylkami.

Rok	Srážky v mm
1953	301
1958	718
1962	308
1969	345
1973	386

Rok 1978 byl teplotně pod průměrem a především na jaře více pršelo. V období 7. – 9. května zasáhly silné deště celé Čechy, především však jejich západní část. Řeky se rozvodnily a hladina řeky Střely sahala nejvýše za posledních 50 let. Povodně postihly celý okres Plzeň – sever. V Rabštejně záplavy poškodily některé chaty a podmáčely silnici, následkem čehož se zřítily její opěrná zeď. Naštěstí škody byly jen hmotné, ale nikdo nebyl zraněn, i když okolnosti byly chvílemi dost dramatické. Děšť a chlad negativně ovlivnily i sklizeň. Meteorologickou výjimečnost roku 1978 potvrdil i poslední den. Zatímco silvestrovský večer provázel silný déšť a teploty kolem 10 °C, klesla teplota jen během několika nočních hodin na -20 °C a na Nový rok místy leželo i 15 cm sněhu.⁴⁰

Rok 1979 naopak poznamenaly vysoké teploty a sucha v období od května do června, začátek července přinesl další překvapení, tentokrát v podobě neobvykle nízkých teplot, v ranních hodinách byly naměřeny jen 2 °C.⁴¹

Sucho bylo charakteristické i pro rok 1983, 27. července bylo dokonce zaznamenáno největší vedro za posledních 200 let, 36 °C ve stínu. Přesto byla úroda dobrá, sucho bylo znát hlavně v lesích, kde chyběly houby a lesní plody.⁴²

³⁹ *Kronika Rabštejna nad Střelou, 1974 – 1994*. Nevydaný rukopis. Rabštejn nad Střelou 1994, s. 47.

⁴⁰ Tamtéž, s. 113, 123.

⁴¹ Tamtéž, s. 123.

⁴² Tamtéž, s. 161.

3.3 Naučná stezka Rabštejn

Na tehdejší katastrální území Černá Hať, Hluboká, Kalec, Kotaneč, Rabštejn a Vysočany byla roku 1976 výnosem Ministerstva kultury zřízena přírodní rezervace Střela pro ochranu kaňonovitého údolí řeky Střely s význačnou geomorfologickou stavbou a přirozenými teplomilnými porosty.⁴³ Rozloha čítala 314,21 ha.⁴⁴ Také proto dávalo smysl zřídit tu naučnou stezku.

Na jaře roku 1969 se v hotelu U Mnicha konalo internátní školení dobrovolných kulturních pracovníků ONV Plzeň – sever. Josef Vorel vzpomíná, jak účastníky prováděl stezkou od židovského hřbitova kolem břidlicových lomů a od mlýna U Lišáka úsekem stezky, který v předchozím roce za pomoci kroužku mladých historiků při Okresním vlastivědném muzeu (OVM) v Kralovicích nově upravil. Tito spokojení hosté na závěr svého školení navrhli, aby stezka nesla jméno jejich průvodce. „Vorlova stezka“ pochopitelně vyžadovala údržbu i v dalších letech a zpravidla při ní pomáhali děti z různých lokálních organizací. Josef Vorel jim za jejich pomoc poděkoval v tisku⁴⁵, čímž vzbudil zájem dalších subjektů. Mezi nimi byl i Svaz turistů v Plzni, a tak mohla být o několik let později otevřena oficiální naučná stezka opatřená čtrnácti informačními cedulemi.⁴⁶ Psal se rok 1979.⁴⁷ Brzy poté byly tabule aktualizovány a vyměněny, v roce 1985 byly cedule obnoveny už potřetí.

V uplynulých letech byla stezka opět obnovena a upravena, a to díky Klubu českých turistů Plzeňsko ve spolupráci s Muzeem a galerií severního Plzeňska v Mariánské Týnici. Nová trasa je 8 km dlouhá, vybavená patnácti novými stojany s aktualizovanými informačními tabulemi.⁴⁸

⁴³ Návrh byl podán už o více než 10 let dříve a opakovaně urgován.

⁴⁴ *Kronika Rabštejna nad Střelou, 1974 – 1994*. Nevydaný rukopis. Rabštejn nad Střelou 1994, s. 75.

⁴⁵ Konkrétně se jednalo o táborníky Státního statku z Bezdruzic, o nichž jsme si mohli přečíst 18. září 1975 v *Rozvoji* a 23. září 1975 v *Pravdě*. Články také hovořily o záměru seznamovat návštěvníky stezky nejen s historickými památkami, přírodními krásami, lidovými stavbami, staletými lomy na pokrývačskou břidlici, ale i s hroby obětí nacismu, památníkem sovětských vojáků a úspěchy budování Rabštejna. Bylo v plánu více takových stezek, lávky přes řeku Střelu, odpočinková místa, informační tabulky aj.

⁴⁶ Palčivým problémem, který realizaci zřejmě také zdržel, byla absence lávky přes Střelu asi 2 km severně od Rabštejna. Původní lávku, přes níž vedla zelená turistická trasa, strhl jarní příval vody a trvalo roky, než se jí podařilo za pomoci techniky a financování ČSTV v Plzni za více než 52 000 Kčs obnovit. Pro bližší informace o původní naučné stezce a její trase doporučuji publikaci *Průvodce Rabštejnem* z roku 1993, jejímž autorem i vydavatelem je Josef Vorel.

⁴⁷ *Kronika Rabštejna nad Střelou, 1974 – 1994*. Nevydaný rukopis. Rabštejn nad Střelou 1994, s. 127.

⁴⁸ *Naučné stezky jako turistické cíle plzeňského kraje a blízkého okolí: Naučná stezka Rabštejn - Střela* [online]. 2013 [cit. 2022-11-12]. Dostupné z: <https://www.plzenskykraj-kct.cz/nastezky/nsrabstejn.htm>

4 POLITICKÝ A VEŘEJNÝ ŽIVOT V RABŠTEJNĚ

Správou města byl 8. května 1945 pověřen vládní komisař Jan Mourek z Plas. „Na základě

ústavního dekretu prezidenta republiky č. 18 Ústředního věstníku československého ze dne 4. prosince 1944, o národních výborech a prozatímním Národním shromáždění, a vládního nařízení č. 4/1945 Sb., o volbě a pravomoci národních výborů, ze dne 5. května 1945 dosavadní obecní úřady zanikly a byly nahrazeny místními národními výbory.“⁴⁹ Téhož dne byla v Rabštejně zřízena stanice Sboru národní bezpečnosti, jejímž velitelem se v říjnu téhož roku stal František Pícl. Dalšími členy sboru byli pánové Šmol, Šípek, Šebek a Leška.⁵⁰

4.1 Místní národní výbor v Rabštejně v letech 1946 - 1966

Místní správní komise, jejímž předsedou se stal Václav Trylč, se poprvé sešla 23. května 1946. Byla ustanovena volební komise a zvoleni členové konebního výboru. Po volbách byli jmenováni členové prvního Místního národního výboru v Rabštejně (dále jen MNV). Předsedou byl zvolen Václav Trylč, prvním místopředsedou Jaroslav Vébr (zemědělství), druhým místopředsedou Stanislav Weber (finance). Dalšími příslušníky výboru byli Marie Šestáková (zásobování) a František Pícl (kultura). Revizní komisi zastupovali Stanislav Pavlovský a Jaroslav Vébr.

První veřejná schůze se konala 9. října 1946 a v jejím průběhu bylo mimo jiné rozhodnuto o konečném vysídlení Němců a obnovení památníků Tomáše G. Masaryka na náměstí.⁵¹ U pomníku se nacházejí dva malé žulové kameny se jmény dvou příslušníků Rudé armády. Jejich původ zapsal Josef Vorel podle svědectví Františka Pícla 15. prosince 1973: „Na Poustkách, kde je lesovna, byla ubytovna německých děvčat, která tu po květnu 1945 pracovala v lese. Jednou v noci se na ně dobývali vojáci. Jedno děvče jim uteklo a běželo do Rabštejna, kde na velitelství posádky Rudé armády žádalo o pomoc. Byla vyslána pohotovost, která dva násilníky zastřelila. Byli pochováni vedle památníku. Druhý den přijelo nákladní auto. Oba vykopali a odvezli neznámo kam.“ Jiný nejmenovaný zdroj

⁴⁹ NĚMEČKOVÁ, Eva. Archiv města Rabštejn nad Střelou 1514–1945 (1956): Inventář [online]. 2019, s. 8 [cit. 2022-11-12]. Dostupné z: https://www.inventare.cz/pdf/soap-ps/soap-ps_ap0384_00134_am-rabstejn-nad-strelou.pdf

⁵⁰ *Kronika Rabštejna nad Střelou, 1974 – 1994*. Nevydaný rukopis. Rabštejn nad Střelou 1994, s. 23.

⁵¹ V muzeu Josef Vorla býval k vidění obraz, na kterém byly vymalováni obyvatelé rabštejnského panství. Podle slov kronikáře byly na vyobrazených krojích viditelné prvky ryze české i typicky německé. Vztahy mezi lidmi obou národností byly na Rabštejnsku velmi přátelské. V roce 1936 tu společně Češi a Němci vybudovali tento pomník T. G. Masaryka.

vypověděl, že „při přestřelce byli zastřeleni dva vojáci z pohotovosti. Jeden při tom kryl jedno německé děvče.“ Obě výpovědi shodně potvrzují počáteční okolnosti i odvezení těl, není však zcela jasné, zda byli zastřeleni útočníci či vojáci vyslaní na obranu.⁵²

V březnu 1947 bylo rozhodnuto o zvolení knihovní komise⁵³ a policejního komisaře, byl založen Sbor dobrovolných hasičů⁵⁴, MNV byl obohacen o 4 nové členy (Jakub Pešík, Karel Zárubský, Vasil Blaňár, Petr Zeleňák). Dále bylo dohodnuto zbourání domů čp. 31, 42, 49, 57, 58, 59 a 61.

Po událostech v únoru 1948 byl monolit Masarykova pomníku opatřen plechovým emblémem srpu a kladiva⁵⁵ a vznikl druhý Místní národní výbor v čele s předsedou Václavem Trylčem, kterého roku 1950 nahradil Ferdinand Štaubr. Členy třetího MNV ustanoveného 26. června 1957 byli František Pícl (předseda, dřívější tajemník), Václav Voves (tajemník), Václav Trylč, Václav Brunát, Vasil Blaňár, Bohuslava Štěpánková a za výbor žen Berta Píclová.⁵⁶

4.2 MNV v letech 1967 - 1975

Ustavující schůze čtvrtého MNV se konala 2. července 1967 a jejími členy byli zvoleni František Pícl (předseda), Boh. Suk (tajemník), M. Bortel, V. Václavík, A. Bauerová. V rámci výboru vznikly komise finanční (F. Pícl, V. Beránek, V. Brunát), veřejného pořádku (B. Suk, V. Fábera, J. Geletí), zemědělská (V. Václavík, V. Macháček, V. Bauer) a komise výstavby⁵⁷, sociální, zdravotní a bytová (M. Bortel, F. Müller, J. Chlup). MNV usiloval o zřízení turistické ubytovny, turistického tábořiště, koupaliště⁵⁸ a opravu vodovodu.⁵⁹

Navzdory úvahám o sloučení městečka s obcí Stvolny došlo roku 1971 k ustanovení již pátého Místního národního výboru s 11 poslanci. Složení bylo následující: Vojtěch Macháček (předseda), B. Sidorjak (tajemník), F. Pícl, J. Morávek, M. Bortel.

⁵² SOA Plzeň, PP Vorel, N 4. *Dokumentace ke zpracovaným „Transportům smrti“.*

⁵³ Knihovníkem a kronikářem se stal Jakub Pešík. Není však známo, že by kronika vznikala.

⁵⁴ Od roku 1946 v Rabštejně působila dobrovolná organizace protipožární ochrany. O 30 let později měla místní organizace Českého svazu požární ochrany 12 členů a disponovala přenosnou motorovou stříkačkou MS8 s přívěsem s veškerým zařízením, cvičnou výstrojí pro 12 osob a dvěma vycházkovými.

⁵⁵ *Kronika Rabštejna nad Střelou, 1974 – 1994.* Nevydaný rukopis. Rabštejn nad Střelou 1994, s 230.

⁵⁶ Tamtéž, s. 24-25.

⁵⁷ Komise výstavby se věnovala plnění akcí volebního programu a dokončení výstavby chat.

⁵⁸ Podařilo se opravit jez a tím byly vytvořeny podmínky pro vznik koupaliště. K jeho zprovoznění však nedošlo. V roce 1981 bylo Blaňárovo hospodářství přetvořeno na rekreační středisko s vybavením podle návrhu výtvarníka Jiřího Dítěte. Před objektem bylo vyhloubeno koupaliště, v potoku směrem od Vranova vytvořena malá přehrada, odkud měla voda nepřetržitě proudit do koupaliště samospádem. Tento plán zhatily průsaky z přehrady i z koupaliště.

⁵⁹ SOKA Plzeň-sever se sídlem v Plasích, fond Místní národní výbor Rabštejn nad Střelou, *Zápisy ze schůzí rady a pléna z let 1963 – 1974 – nezpracováno, nečíslováno.*

Komisi veřejného pořádku tvořili B. Sidorjak, V. Denk, V. Vavruška. Komisi výstavby představovali F. Pícl, B. Suk, P. Colo. Funkci sociálního důvěrníka plnil F. Müller a informátorem pro obec Kotaneč byl V. Pešík. Cílem výboru bylo zavedení veřejného osvětlení ve Vranově, rozšíření požární zbrojnice, zřízení parkoviště a dokončení různých oprav (např. obecních cest a kaplí). K těmto účelům byly pořádány akce Zet.⁶⁰

K opravám veřejných prostranství bylo běžné využívat bezplatné svépomocné práce. Vyčíslená hodnota díla pak pochopitelně převyšovala vynaložené náklady. Odpracované hodiny zdarma také zpravidla několikanásobně převyšovaly původně plánované. K odpracování brigád na úpravách prostranství byli vyzýváni i chataři.

V roce 1975 byly pro pracující občany nově zavedeny úřední hodiny Místního národního výboru i v pondělí a ve čtvrtek od 17 do 19 hodin. Budova samotná (č. p. 86) vyžadovala opravu střechy, která byla provedena v roce 1976. Místo původní břidlice měla být dodána černá eternitová krytina, která by korespondovala se vzhledem zámku. Na střechu však byl použit eternit světlý a na omítku⁶¹ nedošlo vůbec.

4.2.1 Šedesátý osmý

Události roku 1968 do života v Rabštejně výrazně nezasáhly, ale ani nezůstaly bez povšimnutí. Už ve středu 21. srpna se sešlo plenární zasedání MNV v čele s Františkem Píclm. Vzhledem k okupaci republiky vojsky Varšavské smlouvy bylo projednáno a přijato usnesení, že bude generálu Pavlovskému a rozhlasu do Plzně zaslána rezoluce v následujícím znění: *„My, občané nejmenšího města ve střední Evropě v Rabštejně nad Střelou v okrese Plzeň – sever, s rozhořčením odsuzujeme agresi spojeneckých vojsk Varšavské smlouvy vedené Sovětským svazem a stavíme se jednoznačně za naši jedinou námi uznávanou vládu Alexandra Dubčeka v čele s prezidentem republiky s. Ludvíkem Svobodou. Žádáme, aby intervenční armády vedené Sovětským svazem neprodleně opustily naše území. Chceme si svoje záležitosti řešit sami, cizí pomoc nepotřebujeme. Žádáme, aby byli propuštěni z internace s. Dubček, Císař, Černík, Smrkovský a Svoboda a aby jim bylo umožněno promluvit k lidu sdělovacími prostředky a aby naše vláda a národní shromáždění mohlo provádět svobodně svoji funkci.“* Následující den rezoluci podepsalo 139 občanů z Rabštejna a přidružených obcí.⁶²

⁶⁰ *Kronika Rabštejna nad Střelou, 1974 – 1994.* Nevydaný rukopis. Rabštejn nad Střelou 1994, s 26.

⁶¹ Byla tedy realizována svépomocí a jeden z pracovníků, Milan Bachranski, byl oceněn děkovným dopisem.

⁶² SOKA Plzeň-sever se sídlem v Plasích, fond Místní národní výbor Rabštejn nad Střelou, *Zápisy ze schůzí rady a pléna z let 1963 – 1974 – nezpracováno, nečíslováno.*

Na vzpomínku na šedesátý osmý jsem se zeptala rabštejnského rodáka Milana Pícla, syna předsedy Františka Pícla. „*V šedesátém osmém jsem byl na 21. srpna zapsán na zkoušku z matiky, takže jsem tady běhal po lese a tady v lese za námi jsem měl u takového smrku dvojáku vložený kámen a na něm byla nějaká parciální rovnice nebo Cauchyho-Riemannovy podmínky. Nicméně ráno jsem nasedl na autobus, dojel jsem do Plzně a matika se nekonala. Já jsem v Plzni zůstal. Jak jsme říkali, že plníme vlasteneckou povinnost, jako ti kluci Smiřickéjch od Škvoreckýho, tak jsme tam první den dělali blokádu před plzeňským rozhlasem. Bylo tam asi 500 lidí, študáci, pak jsme tam dovezli do školy nějaký spacáky a já říkám, že to bylo doba, kdy já jsem se dostal na rektorát. My jsme v kanceláři rektorátu, v tý nablejskaný kanceláři, spali na tom krásným koberci. Potom už jsem se nikdy do takových sfér nedostal. Před rozhlasem v Plzni je takový schodiště, tam my jsme tábořili, byla to hrozná sranda, ale jenom do té doby, kdy tam najednou stál tank a transportér a někdy v noci, ve dvě, z toho najednou vyskákali ti mužici, taková mladoši, kluci se samopaly. Takže jsme se všichni zvedli a udělali jsme tam takový hrozen před tím vchodem, jako že nás musí rozehnat. A teď jsem tam stál, a když tohle mám přetlumočit, tak mě to chytá znovu. Teď jsem tak koukal a říkal jsem si, co tady dělám. Někdo po něm hodí kamenem nebo se prostě zjančí a ten to zmáčkne. Úplně mi naskakuje to, jak jsem se cítil. Co to je, to hrdinství? Jaký je ten smysl, proč to je? Ale v té chvíli, protože to je ten dav, není cesta zpátky a člověk tam prostě stojí. Nevím, jak to brali ti ostatní, jestli si to neuvědomili, ale mě tohle všechno proběhlo hlavou.“*

V Rabštejně se pak pozornost soustředila na oslavy 50. výročí vzniku Československé republiky, Františku Píclovi a Michalu Bortelovi byly při této příležitosti uděleny plakety. František Pícl byl legionářem, účastníkem prvního odboje a bitvy u Zborova, po tři volební období předsedou MNV. Michal Bortel se účastnil druhého odboje a byl v boji těžce raněn. Na počest výročí byla u památníku osvobození vysazena lípa.⁶³ Také byl odstraněn plechový emblém srpu a kladiva spolu s děkovnou deskou Rudé armádě.⁶⁴ Časem se podařilo vrátit pomník Masarykovi.

4.2.2 Komise veřejného pořádku

V obci byla zřízena Komise veřejného pořádku, která se zabývala dodržováním „sociálních zákoností“.⁶⁵ Jejím vedoucím byl Václav Denk. Komise měla další dva členy

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ *Kronika Rabštejna nad Střelou, 1974 – 1994*. Nevydaný rukopis. Rabštejn nad Střelou 1994, s. 169.

⁶⁵ Tamtéž, s. 69.

a spolupracovala s Veřejnou bezpečností v Manětíně. V obci pak působili dva členové pomocné stráže VB (F. Pícl a V. Beránek). Hlavními činnostmi komise byla ochrana životního prostředí, umístění a údržba dopravních značek, budování dalších parkovišť v obci vzhledem ke zvyšujícímu se počtu návštěvníků.⁶⁶ Komise v době rekreační sezóny ve spolupráci s veřejnou bezpečností kontrolovala táborníky a trampy, dohlížela rovněž na provozní dobu hotelu a dodržování zákona č. 120. Po zrušení veřejného tábořiště se stále častěji hromadily stížnosti na „divoké“ stanování kdekoli a rušení nočního klidu. S přibývajícím počtem chatařů se problémem staly černé skládky⁶⁷ a znečišťování řeky, někteří se ale také zapojovali do údržby města, sekání trávy apod.⁶⁸ Pro zajímavost citujeme ze zápisu z 3. května 1977: „*Denk upozornil, že někteří cizí občané zase sbírají a vylamují břidlu z uzavřených lomů a odvázejí ji, přestože jsou všude tabulky zákazu. Dále upozornil, že drůbež některých občanů volně pobíhá po obci a ohrožuje silniční provoz.*“⁶⁹ Vzpomínky pamětníků na volný pohyb domácích zvířat po městečku se různí, ale jednu milou vzpomínku mají společnou. Husy z různých rabštejských hospodářství se v úhledných formacích ráno sešly na náměstíčku, odkud společně pokračovaly na pastvu, a večer se tu zase rozešly a vrátily do svých domovů. Pokud víme, žádnou dopravní nehodu nezpůsobily.

4.3 Nejmenší město před volbami

Předvolební náladu roku 1976 zaznamenal deník Pravda 5. října daného roku. Pro vykreslení dobové atmosféry ponecháváme článek v původním znění.

„Předvolební přípravy vrcholí i v Rabštejně nad Střelou – historicky nejmenším městě v Evropě. Využívá se při tom místní rozhlas, nástěnná propagace i dvě agitační dvojice, které navštíví 80 voličů. Do místního národního výboru kandiduje 11 poslanců, z toho dvě ženy. Sedm kandidátů je do této funkce navrhováno poprvé.

Minulý volební program, který byl splněn, představoval v neinvestiční části hodnotu díla 113 tisíc korun a 4 196 brigádnických hodin. V příštím volebním období

⁶⁶ Tamtéž, s. 111.

⁶⁷ V Rabštejně v roce 1993 přebývalo 90 chatařů, ale popelnice vlastnili pouze dva z nich. Byly tedy alespoň nově stanoveny provozní hodiny na povolené skládce Hrádecká jáma. Roku 1994 byl v prvním čísle Manětínského zpravodaje otištěn jmenný seznam stálých i přechodných obyvatel Rabštejna, kteří neukládali odpadky na určené skládky, ale ke zlepšení nedošlo. V prodejně potravin pak bylo možné zakoupit igelitový pytel o objemu 90 l. V těchto pytlích bylo možné odpadky odkládat na další určená místa. Tamtéž, s. 221.

⁶⁸ *Kronika Rabštejna nad Střelou, 1974 – 1994*. Nevydaný rukopis. Rabštejn nad Střelou 1994, s. 188.

⁶⁹ SOKA Plzeň-sever se sídlem v Plasích, fond Místní národní výbor Rabštejn nad Střelou, *Zápisy ze schůzí rady a pléna z let 1974–1977 – nezpracováno*, nečíslováno.

se mj. počítá s adaptací prodejny a s vybudováním zdroje pitné vody. Nezapomíná se ani na opravu historických památek.

*V letní sezoně zde využívá rekreace až 300 lidí. Nový volební program počítá s tím, že každý z majitelů zdejších chat a chalup odpracuje 8 brigádnických hodin ve prospěch rabštejského volebního programu.*⁷⁰

Voleb se zúčastnilo 68 voličů. Volební účast byla jak jinak než stoprocentní. Předsednictví obhájil Vojtěch Macháček, tajemnicí se stala Ludmila Bortelová. Členy rady byli zvoleni Václav Beránek, Václav Denk a Marta Vinická. Plénium pak zastupovali Michal Bortel, Jaromír Plíšek, Václav Fábera, Helena Burdová, Josef Vorel a Václav Pešík.⁷¹

4.4 Poslední volební období

Vojtěch Macháček se roku 1978 z Rabštejna odstěhoval a ve funkci ho od 1. dubna 1978 nahradil Václav Beránek. Josef Vorel v souvislosti s událostmi, které jsou popsány níže v podkapitole Otazníky kolem Osvětové besedy, 22. června 1978 rezignoval a následně byl odvolán i z funkce kronikáře.⁷² Ne však na dlouho. V zaznamenávání osudů Rabštejna, už jako osady, pokračoval v letech 1982 – 1994. V novém úvodu laskavými slovy ocenil vysokou kvalitu zápisů v kronice, kterou v mezidobí vedl František Vlášil.⁷³

I pro ostatní představitele obce to bylo volební období poslední, neboť k 1. červenci 1980 došlo ke sloučení Rabštejna s Manětínem.⁷⁴ V Rabštejně zůstal pouze občanský výbor, jehož předsedou se stal Václav Denk. Ten i nadále působil v komisi ochrany veřejného pořádku. Václav Beránek byl nově členem pléna MNV v Manětíně a členem komise pro občanské záležitosti.⁷⁵

4.5 Občanský výbor v Rabštejně

V radě MěNV v Manětíně po roce 1986 i nadále Rabštejn reprezentovali V. Denk a V. Beránek. Václav Denk byl předsedou komise pro životní prostředí, jejímž členem byl i další rabštejský občan Vilém Schafránek.⁷⁶

⁷⁰ *Kronika Rabštejna nad Střelou, 1974 – 1994.* Nevydaný rukopis. Rabštejn nad Střelou 1994, s. 73.

⁷¹ Tamtéž, s. 74.

⁷² Tamtéž, s. 105.

⁷³ Tamtéž, s. 139.

⁷⁴ Tamtéž, s. 121.

⁷⁵ Tamtéž, s. 135.

⁷⁶ Tamtéž, s. 175.

4.6 První rok svobody

Dne 9. července 1990 se na zámku konala veřejná schůze občanstva. Předseda MěNV J. Pátek během této schůze informoval občany o možnosti opětovného osamostatnění obce. Po bouřlivé diskusi bylo dohodnuto, že k osamostatnění Rabštejna dojde 1. ledna 1992. Důvodem měla být nedostatečná pozornost věnovaná místním potížím.

V listopadu téhož roku se v Manětíně konaly historicky první skutečně demokratické obecní volby, jediným kandidátem za Rabštejn byl Vilém Schafranek. Starostou Manětína se stal Václav Domabyl.⁷⁷ Svůj úspěch zopakoval ve volbách do Federálního shromáždění a České národní rady roku 1992.⁷⁸ Jak už dnes víme, Rabštejn se toho roku ani nikdy poté už neosamostatnil. Budova MNV byla vzhledem k restituci definitivně vystěhována roku 1994.

⁷⁷ Tamtéž, s. 200.

⁷⁸ Tamtéž, s. 213.

5 MÍSTNÍ SLUŽBY

5.1 Spojení se světem

V poválečném období nahradila šterkovou cestu asfaltová silnice. Vedla přes Stvolny do Manětína, Žlutic, Chýše a Žihle. V roce 1972 byla dokonce zavedena přímá linka do Prahy a zpět se zastávkami v Manětíně, Plasech a Kralovicích. Zároveň byly zřízeny autobusové čekárny v Rabštejně a na Vranově a po přesunutí nevhodně umístěné včelnice vznikl prostor pro rozšíření autobusového nádraží, bezprašnou autobusovou točnu a pro parkoviště osobních automobilů, jejichž počet se zvyšoval.⁷⁹ Tyto novinky jistě s povděkem kvitovali nejen dojíždějící školáci a zaměstnanci, ale všichni obyvatelé, kteří někdy potřebovali navštívit zdravotní středisko či zubní ambulatorium v Manětíně.

Jedním z nejčastějších témat při jednáních místního výboru byla údržba příjezdové cesty. Posyp neúnavně zajišťoval cestář Brunát. Jeho práci nám popsala Marie Antonová: *„Cestář Václav Brunát byl takový tintítko a ten se tady namakal, když byly ty sněhy. Jak byly po Němcích takový ty plechový cedule koloniál, pekárna, tak ty někdo sundal z těch domů. My jsme si je našli a na těch vypouklých cedulích jsme jezdili z kopce až k mostu jako na bobech, mohli jsme se zabít... Ale bylo to strašně fajn, to se to jezdilo! Ten cestář, chudák, musel až nad Stvolno, vezměte si odsud jaká je to dálka přes celý Rabštejn od mostu do žihelského kopce až nahoru nad tu kapličku a na druhou stranu do Stvolna. Všude se navozily kopy škváry a on sypal s kolečkem lopatou. Koňmi mu to protáhli, za nimi měli takovou radlici, tím ty cesty protáhli a on to musel posypat. Ten se namakal, ten člověk. To jste ho viděla furt někde, když byl sníh, chudák, to byla dřina a bral za to pár korun, aby sem mohl přijet ten autobus, mlékaři, zboží vozili do toho krámu, a pak už třeba sanitka. Pak nějak onemocněl, když už já jsem byla tady na poště, tak to už onemocněl a už nemohl pracovat, ale do té doby furt ještě jezdil takhle s tím kolečkem. Někdy ho vzaly koně na ten valník a on to sypal z toho valníku.“*

5.2 Voda a elektřina

Obvyklé byly v Rabštejně potíže s vodou. Došlo ke znehodnocení prameniště pod Vranovem, provizorně se upravovala voda z řeky a její kvalita nebyla dobrá. Nejprve byla uvedena do provozu pojízdná čistička vody, která čerpala vodu z řeky Střely dole u pivovaru a dodávala ji do hlavního vodojemu.⁸⁰ Ve druhé polovině roku 1974 bylo mezi budovou bývalého pivovaru a náměstím položeno nové silnější vodovodní potrubí.

⁷⁹ *Kronika Rabštejna nad Střelou, 1974 – 1994*. Nevydaný rukopis. Rabštejn nad Střelou 1994, s. 22.

⁸⁰ Tamtéž, s. 26, 76.

Čistička pak byla umístěna do budovy⁸¹ pivovaru a přírůdy vody uloženy do terénu.⁸² Ani odběr upravené vody nebyl vyhovující a zásobování obyvatel pitnou vodou bylo i nadále problematické. Nad kvalitou vody si i v posledním roce Rabštejna jako města povzdychl kronikář Vlácil, který by býval rád dětem v rámci škol v přírodě dopřál kromě pobytu na čerstvém vzduchu i možnost pít dobrou a nezávadnou vodu.⁸³

K roku 1981 pak k vodovodu píše kronikář Vorel: *„Od nepaměti je problémem Rabštejna číslo 1. Letos byl po dobu několika týdnů zkoušen pramen za jezem. Bylo zjištěno, že dává za 15 vteřin 33 litrů výborné pramenité vody, která byla vypouštěna rourou do řeky. Lidé si sem pro ni chodili.“*⁸⁴

V roce 1988 v souvislosti s vodou konečně zaznamenáváme lepší zprávy. *„Na místní vodovod s výbornou pitnou vodou se napojuje stále více soukromníků.“*⁸⁵ Ostatní pamětníci zmiňují, že chodili ke stojanům pro vodu, kterou bylo třeba před použitím převařit. Místní rodák a pamětník Václav Beránek mladší snad trochu přehání, když říká, že voda byla *„pro kojence smrtelná“*.

Obec byla elektrifikována roku 1954. Na období bez elektřiny zavzpomínal Milan Pícl: *„To bylo krásný. Petrolejka na stole, tam otec ouřadoval, já jako to pětileté dítě jsem si hrál takhle, pokud to bylo v zimě a svítlo se, na zemi s nějakými hračkami, a u toho se četly i noviny. Když tady zavedli elektrický proud, tak zároveň otevřeli školu, 1954.“*

5.3 Škola

V minulosti býval Rabštejn i tradičním místem pro vzdělávání školáků z obce a okolí. Vzhledem k nevysokému počtu obyvatel, kteří tu po válce žili, zely prázdnotou i školní lavice. Po dosídlení městečka se podařilo dát školu opět do provozu v roce 1954, ne však na dlouho. Základní devítiletá škola byla v Rabštejně v provozu od 1. září 1954 do 30. června 1961 pod vedením paní učitelky Bohuslavy Štěpánkové.⁸⁶ V prvních čtyřech ročnících se tu vyučovaly počty, mateřský jazyk, tělesná a hudební výchova, kreslení a ruční práce, v pátém ročníku přibýly další 4 předměty, a to dějepis, zeměpis, přírodopis a ruský jazyk.⁸⁷ Milan Pícl přidává vzpomínku: *„Škola byla na faře. Paní učitelka, chudák ženská, měla v padesátém čtvrtém roce plnou třídu a učila první až pátou třídu najednou.“*

⁸¹ Budovu vlastnila Správa povodí řeky Vltavy. Po nákladné renovaci a zavedení vysokého napětí v tehdejším katastru U Smrku a u chatové kolonie U Jezu ji podnik začal v osmdesátých letech využívat také k rodinným rekreacím.

⁸² *Kronika Rabštejna nad Střelou, 1974 – 1994.* Nevydaný rukopis. Rabštejn nad Střelou 1994, s. 41.

⁸³ Tamtéž, s. 136.

⁸⁴ Tamtéž, s. 142.

⁸⁵ Tamtéž, s. 189.

⁸⁶ Tamtéž, s. 33, 145.

To bylo velice zajímavé pro nás prvňáky, měla tam jednoho páťáka a s ním přírodopis. K tomu tam ještě ten první rok chodily děti z Kotanče a Vysočan.“ Marie Antonová i Milan Pícl vypravují o paní učitelce dojemný lidský příběh. Ze vzpomínek Marie Antonové se podělíme o následující střípek: „Byla strašně přísná, ale byla férová. Já jsem ji milovala. Moje maminka odcházela do práce v 6:30, šla jsem s ní už v těch 6:30 do školy. Paní učitelka to věděla, tak mi tu třídu vždycky otevřela. Byla tam taková velká kamna a pan školník v nich zatopil. Paní učitelka mi půjčovala knihy, cestopisy, pořád jsem četla.“

Po definitivním uzavření školy, jehož příčinou byl opět nízký počet školáků, musely místní děti za vzděláním dojíždět do Manětína nebo Stvolen, kde opět vyučovala paní učitelka Štěpánková. I tato škola však byla později uzavřena.⁸⁸

5.4 Pošta

Podle svědectví pamětníků, které zaznamenal František Pešík, sovětské jednotky 11. května 1945 v Rabštejně přestříhaly telefonní vedení, takže městečko zůstalo bez spojení s okolím. Dříve zmiňovaný Stanislav Pavlovský měl být v daném roce i poštmistrem a poštu ze Žihle donášel Václav Houdek. Od roku 1946 už poštovní úřad sídlil v obecním domě č. 86, tedy v budově, která později sloužila i MNV. Výhodou byla dobrá dopravní dostupnost, ale doručovatelé samozřejmě dlouhá léta neměli k dispozici poštovní auta a roznášeli poštu a tisk pěšky. Do roku 1950 zajišťovala doručování pošta v Žihli. Od roku 1951 pak už místní pamatují Josefa Půtu v peleríně a s čepicí, jak po Rabštejně roznášel zásilky. Přesto následovalo období, kdy pošta v Rabštejně v provozu nebyla, je pouze známo, že byla znovu uvedena do provozu 1. července 1957. Poštmistrem byl nadále Josef Půta, a to až do roku 1965. Po něm se na deset let stala poštmistrovou Eliška Voldřichová a doručovatelkou byla Květa Suková z Rabštejna. V letech 1977 až 1978 poštu vedla Eva Pavlovská, po ní pak Marie Sudová.⁸⁹ Roku 1982 se do Rabštejna vrátila rodačka Marie Antonová a stala se doručovatelkou. Podělila se s námi o následující vzpomínky: „Doručoval se Vranov, Rabštejn, Stvolny a Vysočany, pěšky už ne, měla jsem autíčko nebo, když bylo hezky, jezdila jsem na babetě. Dřív pošťáci doručovali pěšky, po válce tady byl pan Půta ze Žihle to byl echt pošťák, takový ten správný starý pán, vždycky čekal u vlaku na poštu a balíky a na kole to vozil do Rabštejna. Ono toho bylo docela dost, telegramy,

⁸⁷ SOKA Plzeň–sever se sídlem v Plasích, fond Základní devítiletá škola 1.-5.ročník Rabštejn nad Střelou (1954-1961) – výkazy docházky a prospěchu.

⁸⁸ *Kronika Rabštejna nad Střelou, 1974 – 1994*. Nevydaný rukopis. Rabštejn nad Střelou 1994, s. 33, 145.

⁸⁹ PEŠÍK, František. *Poštovní úřad Rabštejn nad Střelou*, Brdo 2004, s. 17–18.

dopisy, noviny a časopisy, každý bral dvoje noviny, důchody, bylo toho kvanta. A měsíčně jsem brala třeba kolem tisícovky. Pak jsme přešli do Manětína, tam jsme jezdili autem pořád, ty balíky, kolik toho bylo na Vánoce, to byly ty zásilkové obchody jako Quelle a na Vánoce jsme měli třeba 80 balíků. To jsme měli narvaný auto, nejdřív jsme měli jen malou škodovku.“

Po sloučení Rabštejna s Manětínem se uvažovalo o uzavření pošty, nejprve ale došlo jen k omezení otevírací doby. Pošta byla nakonec v provozu až do 30. června 1998.

5.5 Prodejna potravin

Zásobování obyvatel zajišťovala Prodejna potravin Jednota, která byla v sedmdesátých letech rozšířena a nově upravena. O podmínky dobrého zásobování obyvatelstva pečoval místní Dohlížecí výbor Jednoty. Obec také obsluhovala pojízdná prodejna masa.

Josef Vorel vypracoval mimo jiné velmi zajímavou statistiku, z níž vyvozoval hmotnou úroveň obyvatel obce. Vycházel z přehledu maloobchodního obratu místní prodejny potravin.⁹⁰ Statistika bohužel neuvádí další podstatné údaje, faktory a souvislosti, nelze z ní tak vyvozovat jakékoli závěry, pro zajímavost přehled přece jen uvádíme.

Na počátku sedmdesátých let můžeme vidět stabilní růst tržeb, zatímco roku 1976 došlo opět k poklesu.⁹¹ Důvodem měl být jednak úbytek trvale zde žijících obyvatel, jednak nedostatečný prostor, v letních měsících se před prodejnou tvořily fronty.⁹²

Rok	Obrat v Kčs	Rok	Obrat v Kčs
1960	599 112,-	1971	448 800,-
1961	624 400,-	1972	624 000,-
1962	545 800,-	1973	670 900,-
1963	506 300,-	1974	733 000,-
1964	492 000,-	1975	744 227,-
1965	595 900,-	1976	717 625,-
1966	464 400,-	1978	821 244,-
1967	422 800,-	1979 (11 měsíců)	691 000,-
1968	379 400,-	1982 (7 měsíců)	510 000,-
1969	432 800,-	1983	745 915,-
1970	488 800,-	1984	741 282,-

⁹⁰ *Kronika Rabštejna nad Střelou, 1974 – 1994.* Nevydaný rukopis. Rabštejn nad Střelou 1994, s 31.

⁹¹ Tamtéž, s. 51, 68, 118, 128, 148, 156, 164.

⁹² Situace se řešila například tím, že Jednotě bylo umožněno zásobovat pouze čtyři letní tábory, zatímco jich mohlo být v Rabštejně i šest. Pro ostatní táborníky bylo třeba zajistit zboží v Chyši.

V zápisech ze schůzí plenárního zasedání MNV byly zaznamenávány i stížnosti na zásobování obce potravinami. Zápisy z 9. a 25. června 1976 nabízejí vhléd do situace: „Bylo projednáno zásobování obyvatel v obci. Prodavačka objednává málo chleba. Při nárazových návštěvách rekreantů se nedostává na místní obyvatele. Byla uvědoměna předsedkyně DV Fáberová, aby s prodavačkou toto projednala. Do obchodu se dá upozornění na přednostní nákup pracujících v dopoledních hodinách. Prodavačka bude upozorněna, aby táborem, které si včas nezajistí zásobování, vydala nákup až po zajištění místních občanů.“ ... „V diskusi vystoupil poslanec Morávek, že v prodejně je málo piva a v Manětíně že nebylo maso. Naproti tomu Beránek prohlásil, že maso je.“ O rok později byly zaznamenány stížnosti na zásobování mlékem, chlebem a zeleninou. „Mléko jezdí až kolem 11. hodiny a podléhá zkáze. Lidé čekají celé dopoledne na mléko a chleba a je naprostý nedostatek zeleniny. Jednota žádá vyjádření MNV, jak jsou občané spokojeni se zásobováním prodejny. Bude rovněž třeba, aby Plasy zajistily pro letní období dostatek sifonů limonád a piva.“⁹³

V osmdesátých letech už byla prodejna otevřena pouze v sezóně a dvakrát týdně, v úterý a v pátek, sem zajížděla prodejna pojízdná. Zásobená prý byla dobře, ale někdy mívala zpoždění, což bylo především pro starší lidi dost nepříjemné.

Prodejna Jednoty znovu začala zajišťovat celoroční zásobování místních obyvatel dnem 1. června 1982 pod vedením paní Ivany Schafrankové. Za 7 měsíců bylo dosaženo tržeb ve výši 510 000 Kčs.⁹⁴ Od roku 1986 byla prodejna Jednoty nově umístěna na náměstí v čp.10 a bylo zde zároveň provozováno pohostinství⁹⁵, kde si místní mohli od roku 1990 koupit už i zmrzlinu.⁹⁶

5.6 Hotel U Mnicha

Protože budova bývalého panského hostince (čp. 10) sloužila jako zotavovna ČSAD, a to až do počátku osmdesátých let, bylo pohostinství nově a provizorně zřízeno v budově kláštera servitů. V 1. patře byla provozována turistická ubytovna. Milan Pícl vzpomíná: „Zachráněný klášter, to bylo moje trauma dvacetiletého mladíka, ty podlahy v klášteře, dělala se tam turistická ubytovna, jako dítě jsem tam jezdil dole na kole. Bylo tam asi 10 pokojů, suchý záchod tam nahoře, voda tam netekla, prostě to bylo na přespání

⁹³ SOKA Plzeň-sever se sídlem v Plasích, fond Místní národní výbor Rabštejn nad Střelou, Zápisy ze schůzí rady a pléna z let 1974 – 1977 – nezpracováno, nečíslováno.

⁹⁴ Kronika Rabštejna nad Střelou, 1974 – 1994. Nevydaný rukopis. Rabštejn nad Střelou 1994, s 148.

⁹⁵ Tamtéž, s. 176.

⁹⁶ Tamtéž, s. 201.

za pětikorunu. To byl vlastně asi rok 1967, já jsem strávil prázdniny s rejžákem v ruce, voda byla dole v tom stojanu, tak jsem kyblíky s vodou tahal nahoru, takže se to vymalovalo, vydrbalo, přišly válendy a nějaký skříňky. Z okna jsem takhle koukal na hřiště, když se tam kamarádi scházeli a já tam s mámou drhnul podlahy. Ale povedlo se a otevřelo se to a vlastně bych řekl, že to dalo základ tomu, že posléze tu hospodu přebral RAJ.“

Následně tedy byla budova kláštera ještě upravena, byla přivedena voda a ubytování bylo nadále poskytováno v turistickém hotelu s názvem „U Mnicha“ pod správou RAJ Plzeň – sever v Plzni. Přínosem byla především vývařovna obědů a večeří, hotel byl však od sedmdesátých let plně využit i pro další účely (např. školy v přírodě pro děti z Mostecká zatíženého těžbou, různá školení apod.). Hotel měl v roce 1974 průměrně 8 zaměstnanců, ale potýkal se s jejich častou fluktuací.⁹⁷ Mimo sezónu nebýval plně vytížen, protože tu nebylo ústřední topení. Kvůli jeho instalaci byl provoz hotelu koncem roku 1977 na velmi dlouhou dobu pozastaven, z čehož pro obec pochopitelně vyplynuly nepříznivé důsledky. Oproti původnímu plánu byl hotel znovu otevřen až v září 1979.⁹⁸ Hotel byl provozován až do roku 1994 (už pod správou podniku Doly Ležáky), kdy ho společně s dvorem Vranov v restituci získal dědic pan Arbes z Plzně.⁹⁹

Hotelové tržby byly zaznamenány následovně:¹⁰⁰

Rok	Tržba v Kčs	Rok	Tržba v Kčs
1973	627 000,-	1975	860 000,-
1974	760 000,-	1976	900 000,-

Školilo se i na zámku. Po osvobození byl zámek nejprve využíván k rekreačním účelům a k internátnímu školení učitelů okresu Plzeň – sever, krátce také k ubytování vojenské jednotky. V roce 1967 byl zámek v havarijním stavu. Roku 1971 ho převzala a dlouhá léta pro školící účely využívala Česká tisková kancelář (ČTK).¹⁰¹ V letech 1972 – 1974 nejprve proběhla rozsáhlá rekonstrukce a zámek sloužil kanceláři dalších 20 let.

⁹⁷ Tamtéž, s. 124.

⁹⁸ Tamtéž, s. 124.

⁹⁹ Tamtéž, s. 228.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 39, 51, 67.

¹⁰¹ Je známo, že v sedmdesátém šestém roce probíhalo školení nepřetržitě v průběhu celého roku (s výjimkou srpnového volna), počty účastníků se pohybovaly mezi dvanácti a pětaticeti. V červenci tu dokonce byla uskutečněna Mezinárodní aliance novinářů. Roku 1979 zámek zaměstnával 6 lidí. Pořádaly se zde kurzy agenturního zpravodajství i jazykové. Proběhlo celkem 13 školení a vystříдалo se tu 293 osob. Někteří účastníci byli i z Afriky a bylo třeba tomu přizpůsobit zámeckou kuchyni.

Přestože restituční nárok na zámek byl zamítnut, v roce 1994 už nebyl v provozu a byl určen k prodeji.¹⁰²

Je známo, že v průběhu let se v hotelu stravovali nejen turisté, ale i účastníci školení novinářů právě zmíněné ČTK. Celodenní stravné činilo 28 Kčs. Někteří stravníci však měli výhrady, a tak se ČTK rozhodla zřídit si vlastní kuchyni. Výhodou byl vznik nových pracovních míst pro místní obyvatele.

¹⁰² *Kronika Rabštejna nad Střelou, 1974 – 1994*. Nevydaný rukopis. Rabštejn nad Střelou 1994, s 228.

6 KULTURA A SPORT

6.1 Kulturní život

Kulturní život v Rabštejně byl častým tématem diskuzí, nechyběly nápady, k uskutečnění plánů však většinou nedošlo. Kulturní dům v Rabštejně citelně chyběl. Za oslavami významných událostí a výročí tak občané městečka museli do Manětína. K zajištění kulturního života chyběly nejen prostory, ale také pořadatelé. Určitou kulturní činnost provozoval rozhlasový kroužek, vysílal relace k významným událostem a jubileím.¹⁰³ V provozu byla i místní lidová knihovna. Jejím dalším knihovníkem byl František Pícl, který úspěšně spolupracoval i se střediskovou knihovnou v Manětíně, po něm pak Ludmila Bortelová.¹⁰⁴ Milan Pícl komentuje: „*My jsme vlastně provozovali knihovnu na národním výboru, pak se tam dokoupila televize, protože v šedesáté druhém vlastně byl velký boom, kdy Romanovi tančili na Mistrovství světa v krasobruslení v Praze. Tady byl prostě národ úplně u vytržení, tak se tam nainstalovala televize a pokud jsem tady byl, tak jsem chodil otvírat. Zajímavé je, že Blaňarovi dole u řeky měli televizi už v padesátých letech, to byla ta televize jako rádio, obrazovka jak na osciloskopu, takže to používali jako rádio, televizní signál tady nebyl a dole už vůbec.*“ Také Marie Antonová vzpomíná na krasobruslení v televizi. „*Štaubrovi, to byli takoví staří manželé, my jsme ještě neměli televizi. Byla jsem malá a v televizi bylo krasobruslení. Paní Štaubrová to milovala a já jsem se vždycky dívala s ní.*“

Knihovna byla v provozu do roku 1983, kdy na funkci z vážných osobních důvodů rezignovala poslední známá rabštejnská knihovnice paní Beránková.¹⁰⁵ V souvislosti s knihovnou pamětníci zmiňují modré obaly knih. Nejoblíbenějším čtením prý byly detektivky. V hojné míře se tu četly noviny, nejvíce Rudé právo, ale rovněž Zemědělské noviny, Pravda, Práce, Lidová demokracie a Mladá fronta. Místní obyvatelé odebírali i týdeníky jako Mladým komunistům, Rozvoj, Vlasta, Televize, Národní výbory, Mladý svět, Stadion, Tvorba, Květy, Tribuna a Sport či zájmové a odborné měsíčníky, Včelařství, Myslivost, Zahrádkář, apod.¹⁰⁶

¹⁰³ Pokud to bylo možné, konaly se ve městě přednášky, besedy, divadelní představení, estrády či taneční zábavy. Tradiční byly oslavy MDŽ, VŘSR a mikulášské nadílky.

¹⁰⁴ V roce 1977 měla knihovna otevřeno ve čtvrtek mezi 16 a 18 hodinou. 24 čtenářů si za rok vypůjčilo 840 knih. V následujícím roce se četlo ještě více, bylo dokonce vypůjčeno 973 knih. Roku 1979 byla knihovna otevřena jen do srpna. Zvýšil se počet čtenářů na 29, ti stihli přečíst 714 knih. Paní knihovnice byla po úrazu upoutána na lůžko a knihovna měla zavřeno.

¹⁰⁵ *Kronika Rabštejna nad Střelou, 1974 – 1994*. Nevydaný rukopis. Rabštejn nad Střelou 1994, s. 158.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 81.

Uvažovalo se i o založení muzea. První městské muzeum přece jen nakonec založil kronikář Vorel ve svém domě u řeky Střely. Na jeho odkaz navázalo současné Muzeum Rabštejn, které najdete v jednom z nejstarších rabštejnských domů na náměstí.¹⁰⁷

I v Rabštejně se místní scházeli u ohně, místu se říkalo „u Halířů“, a zpívali, zatímco děti chytaly světlušky a chrousty, hrály na schovávanou nebo jiné hry inspirované dobrodružnými knihami Jaroslava Foglara a E. T. Setona. Jindy si na louce uspořádaly olympijské hry, hledaly poklady. Marie Antonová upřesňuje: *„Po pravé straně poslední domek takhle vpravo, pak už je jenom cestička k mostu, ten měli Plzeňáci Halířovi a Šmídkovi. Opékaly se tam buřty, dělaly se tam olympiády, jezdila sem paní Věra Jakešová, olympijská vítězka v ping pongu, se svými dětmi Lojzou a Věrou. A ona vždycky dělala v létě na louce tam za jezem olympiádu, vrhali jsme koule, házeli oštěpem, ona vždycky sehnala od těch různých sportovců ty staré věci, medaile, které dostala za ping pong, nám dávala svoje, my jsme tam vždycky lítali, večer jsme vždycky měli táborák, měli tam pingpongový stůl v létě, to bylo krásný. Tak to byly naše olympijské hry.“* Podle Milana Pícla sem chodili „dolňáci“, tedy děti ze spodní části Rabštejna. On a jeho parta byli „horňáci“. Ústředním motivem jejich vzpomínek jsou lesy, kry na zamrzlé řece a místo na zřícenině hrádku, kterému říkali hladomorna. Důležitou roli hraje i ve vzpomínkách Václava Beránka mladšího, dalšího z místních rodáků a pamětníků.

6.2 Otazníky kolem Osvětové besedy

Jak říká záznam v kronice z roku 1974, rozhodnutím rady MNV ze dne 13. června 1974 byl pověřen Josef Vorel přípravou a zřízením Osvětové besedy (OB), sepsáním organizačního statutu a kulturního plánu. Osvětová beseda pak zahájila činnost v roce 1975. Bývalo zvykem zápisy z kroniky přečíst a schválit na plenárním zasedání MNV, k čemuž došlo i v tomto případě, případně kroniku vystavit v dohodnutém období k veřejnému nahlédnutí.¹⁰⁸ Záznamy z daných let svým podpisem a kulatým razítkem Rady Místního národního výboru Rabštejn opatřil Vojtěch Macháček, tehdejší předseda MNV.

Zdánlivě marginální záležitostí by se mohl zdát následující zápis v kronice: *„Dle plánu práce Osvětové besedy schváleného radou i plénem MNV bylo dovoleno Osvětové besedě zřídit na místě bývalé včelnice přírodní kulturní zařízení, kde by bylo možno improvizovaně promítnout několik filmů, a volně přístupný prostor s nádhernou vyhlídkou*

¹⁰⁷ Muzeum Rabštejn [online]. [cit. 2022-11-12]. Dostupné z: <http://www.muzeumrabstejn.cz/>

¹⁰⁸ *Kronika Rabštejna nad Střelou, 1974 – 1994*. Nevydaný rukopis. Rabštejn nad Střelou 1994, s. 57, 80, 100.

do údolí řeky Střely, opatřený lavičkami, který by sloužil k odpočinku turistických výprav a rekreantů. ¹⁰⁹ Ze zápisu ¹¹⁰ vyplývá, že v obci Osvětová beseda s vědomím a požehnáním MNV působila. Její existenci roku 1978 dementuje nově jmenovaný kronikář František Vlácil hned dvěma způsoby. Za první: „*Osvětová beseda v Rabštejně nebyla zrušena proto, že nebyl přijat její plán kulturní činnosti na rok 1977, ale proto, že jediným členem OB zůstal s. Vorel poté, co zbývající dva členové (s. Pícl a s. Morávek) pro vysoký věk nemohli žádnou činnost v OB vyvíjet.*“ Za druhé: „*Ve skutečnosti, jak vyplývá z dřívějších zápisů rady MNV, nebyla OB v Rabštejně nikdy zřízena.*“ ¹¹¹

K nedorozumění mezi zainteresovanými stranami pravděpodobně došlo u rozhovoru o návrhu plánu rozvoje kulturní činnosti v Rabštejně. Osvětová beseda měla být pověřena radou MNV k přípravným pracím a vybudování podmínek pro zřízení několika nových míst. ¹¹² Ze zaznamenaného popisu nevyplývá, že by si Osvětová beseda kladla za cíl splnit uvedené body sama, což by skutečně byl velmi ambiciózní plán, ale hovoří se zde o výše uvedené přípravě podmínek pro tyto činnosti. Diskuze zřejmě však nabrala trochu jiný směr, a tak ji prý Vojtěch Macháček uzavřel slovy: „*To by měla Osvětová beseda větší činnost než národní výbor!*“ A Osvětová beseda byla zrušena. ¹¹³ Alespoň to tak uvádí kronika. Zápis ze zasedání MNV, které se konalo 14. června 1977, hovoří o zamítnutí žádosti Josefa Vorla týkající se finančních prostředků, vyvlastnění a opravy pivovarského sklepa pro potřeby Osvětové besedy. Ludmila Bortelová k tomu zapsala: „*MNV nemá na opravu finanční prostředky, proto rada MNV za takovýchto podmínek není ochotna pouštět se do podobných dobrodružných akcí. Bylo rozhodnuto, že do konce června tohoto roku rada MNV uvědomí předsedu ONV a finanční odbor ONV o tom, že jelikož si J. Vorel toto klade jako podmínku, aby nadále fungovala OB na Rabštejně, bude OB zrušena. J. Vorel bude rovněž vyrozuměn, že OB se rozhodnutím radu ruší.*“ ¹¹⁴ Jak to tenkrát bylo, se už asi nedozvíme. Každopádně Osvětová beseda přestala existovat. Ještě koncem roku 1977 bylo na žádost Josefa Vorla jednáno

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 77.

¹¹⁰ Zápis dále vypovídá o závazcích zainteresovaných stran, shrnuje provedené práce a uzavírá tím, že dokončení tyčkového ohradního plotu, které bylo v kompetenci MNV, nebylo roku 1976 splněno. Nicméně toto shrnutí není pro další události podstatné.

¹¹¹ *Kronika Rabštejna nad Střelou, 1974 – 1994.* Nevydaný rukopis. Rabštejn nad Střelou 1994, s. 106.

¹¹² Pro úplnost uvádíme výčet těchto záměrů, jednalo se tedy o zřízení: naučných a turistických stezek v Rabštejně a nejbližším okolí za spolupráce s KSPOP a ONV v Plzni, koupaliště na řece Střele, letního parku kultury a oddechu Na Včelnici, veřejného parkoviště a autokempinku, kiosku na letní období za účelem zlepšení zásobování, turistické ubytovny a síně tradic v loretánské kapli.

¹¹³ *Kronika Rabštejna nad Střelou, 1974 – 1994.* Nevydaný rukopis. Rabštejn nad Střelou 1994, s. 97.

¹¹⁴ SOKA Plzeň-sever se sídlem v Plasích, fond Místní národní výbor Rabštejn nad Střelou, *Zápisy ze schůzí rady a pléna z let 1974 – 1977 – nezpracováno, nečíslováno.*

o znovuustavení Osvětové besedy při MNV Rabštejn. Žádost byla zamítnuta s tím, že MNV bude sledovat spolupráci osadního výboru a jeho angažovanost při pomoci NV. Pokud by se tato spolupráce osvědčila, teprve pak by bylo možné uvažovat o ustavení Osvětové besedy.¹¹⁵ Po čase ji částečně nahradil Český svaz ochránců přírody (ČSOP) v Rabštejně.

Protože podle dodatečného zápisu Františka Vláčila bylo otevření parčíku Na Včelnici odsunuto na září 1977 a nebylo tak možné v letní sezóně promítání uskutečnit, zřídil Josef Vorel improvizované hlediště u své chalupy a 16. července 1977 uskutečnil bezplatné promítání filmu *Noc na Karlštejně*. Zúčastnilo se ho asi 200 osob, převážně táborníků.¹¹⁶ Shodou okolností prý představitelé hlavních rolí, Vlastimil Brodský a jeho žena, navštívili asi dva týdny poté rabštejnské manžele Morávkovy.

Po krátkém období působení Osvětová beseda přece jen zanechala stopu. V roce 1976 uspořádala 5 přednášek s odborníky na různá témata, obvykle si je vyslechlo kolem 30 účastníků. Roku 1977 to bylo dalších 7 přednášek a 15 besed v pionýrských táborech. Osvětová beseda uskutečnila 6 turistických zájezdů do Rabštejna a 3 přednášky o Rabštejnu s promítáním diapozitivů v okolních obcích. Spolupracovala i na ochraně památek a přírody.

6.3 Český svaz ochránců přírody v Rabštejně

Osvětovou besedu v Rabštejně nahradil Český svaz ochránců přírody (ČSOP). Při ČSOP byl ustaven Klub přátel Manětínska, který během roku 1989 uspořádal členskou schůzi a setkání tzv. „Pěťasedmdesátníků“ a přátel národního umělce Aloise Sopra (manětínského rodáka, sochaře a medailéra). Místní komunita ČSOP mimo jiné zajistila další obnovu informačních tabulí na naučné stezce a zajistila její údržbu, osadila značku Přírodní rezervace, likvidovala černé skládky, asanovala židovský hřbitov.¹¹⁷ V roce 1990 se konala další veřejná schůze, během které bylo ustaveno Obecní zastupitelstvo občanské iniciativy s deseti představiteli (pěti trvale a pěti přechodně žijícími v Rabštejně). Za účelem údržby památek, přírody a turistických služeb pak byla k 15. červenci 1990 zřízena Památková huť, jejímž zakladatelem nebyl nikdo jiný než Josef Vorel.¹¹⁸ Svaz v Rabštejně působil

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ *Kronika Rabštejna nad Střelou, 1974 – 1994*. Nevydaný rukopis. Rabštejn nad Střelou 1994, s 98.

¹¹⁷ Tamtéž, s 197.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 202.

do roku 1993, kdy byl z důvodu zvýšení členských příspěvků zrušen a nahrazen lokálním Klubem přátel historie a přírody.¹¹⁹

6.4 Sport

Rabštejn byl a stále je oblíbeným tradičním místem konání různých pochodů, automobilových, cyklistických a kanoistických závodů. Cyklistický oddíl Sokola byl provozován v Manětíně.

Roku 1975 se v Rabštejně konaly již tradiční Jarní závody kajakářů i první ročník akce 100 jarních kilometrů s hvězdicovým cílem.¹²⁰ Vodácké závody byly tak populární, že vysoký počet účastníků 12. ročníku způsobil dopravní kolaps. Do obce přijelo 58 autobusů s vleky a bezpočet osobních a nákladních aut s přívěsy. Na 608 lodích soupeřilo 850 závodníků.¹²¹ Atmosféru dokresluje vzpomínka Martina Regnera: „*Ještě pravidelnější událostí než zdejší krádeže je každoroční splutí řeky Střely od Chyše k Mladoticím. Ze žlutické přehrady se vypustí něco vody a řeka hučí od rána více než obvykle. Město je přeplněno autobusy, rámusem, alkoholem a různě postrojenými vodáky, mezi nimiž se v prvních letech procházel předseda MNV Pícl s rádiovkou na hlavě a páskou pomocníka VB na rukávu. Dříve se pouštělo vody mnohem víc, ale vzbouřili se proti tomu rybáři. I tak si krásu Střely všichni pochvalují.*“¹²² K řece se vztahuje i jeho další vzpomínka: „*Nejvíce mě k sobě přitahovala řeka, dostat se k ní bylo snadné. U Střely se vždycky dalo něco dělat. Pozorovat ryby, břidlicovými placáky dělat na hladině žabky, budovat v písku rybníčky a umisťovat do nich rybky, dráždit raky, pokoušet se otevřít škeble, pouštět na vodu lodičku z borové kůry a utíkat po břehu, když ji vzal proud. Nejvíce času ovšem zabralo stavění hráze. Nejskvělejší koupání široko daleko bylo u hlavního rabštejnského jezu. Byl zhotoven z kamenů a trámů, byl porostlý řasami i mechem a dalo se pod ním plavat, potápět se i skákat. Někteří otužilci se tu koupali již před snídaní a potom běhali po louce. Za horkého počasí se tu scházeli všichni. Zatímco děti ve vodě blbly, matky na dekách štrykovaly. Bohužel to netrvalo věčně. Jez byl z pochybných důvodů přestaven na betonový, do vody byly naházeny těžké kvádry a bylo po koupání.*“¹²³

¹¹⁹ Tamtéž, s. 220.

¹²⁰ Tamtéž, s. 61.

¹²¹ Tamtéž, s. 150.

¹²² REGNER, Martin. *Nejmenší město Rabštejn nad Střelou*. Nevydaný rukopis. Praha 2000, s. 103.

¹²³ REGNER, Martin. *Nejmenší město Rabštejn nad Střelou*. Nevydaný rukopis. Praha 2000, s. 81.

O druhém ročníku pochodu 100 jarních kilometrů pak víme, že se ho účastnilo 235 mladých chodců, a známe i doporučenou trasu¹²⁴. V roce 1977 přilákal jarní pochod už 484 účastníků. Pátý ročník pořádali studenti plzeňských fakult a Rabštejn zaznamenal téměř tisíc vysokoškoláků, kteří tábořili u řeky a akci spojili s různými soutěžemi. Tím byla založena nová tradice. V letech 1980 – 1981 už Rabštejn poctilo svou účastí více než 1 000 pěších, v roce 1982 se počet vyšplhal dokonce na 1 646.¹²⁵

Květnový Závod míru roku 1981 na trase Močidlec – Žihle – Podbořánky projížděl i Rabštejnem. Obyvatelé zajistili vhodný stav komunikací, výzdobu i podporu závodníkům. Martin Regner dodává: „*Některé události přicházely do Rabštejna zvenčí, lidé je tu pouze sledovali. Jednoho roku tudy vedla etapa Závodu míru. Pamětihodností města si cyklisté patrně nevšímalí, protože museli dávat pozor, aby se v uličce mezi náměstím a špitálem nerozmlátí, jak to někteří diváci očekávali. Za okamžik byli pryč. Nejslabší závodníci z dalekých zemí se pak pod mostem v prudkém kopci chvíli trápili, ale pak slezli s kola a tlačili.*“¹²⁶

6.5 Prostředí filmové a literární

Roku 1987 se v Rabštejně natáčely scény pro filmové zpracování románu Stefana Zweiga *Opojení z proměny*. V domě čp. 43 byly natáčeny scény z pošty, v čp. 10 byla škola, v čp. 11 koloniální obchod, každý dům na náměstí sloužil nějaké živnosti. V domě čp. 83 u loretánské kaple bydlela hlavní hrdinka Kristýna a ve filmu je k vidění také hřbitov.¹²⁷ Pamětník Regner dodává: „*Z filmu víme jenom to, že v něm herec Hartl dostal facku.*“ Po natáčení filmu zůstaly na domech německé nápisy, a když do města později přijeli další filmaři, mysleli si prý, že pocházejí ještě z válečného období a zastavil se tu čas.

Jedním z nejvíce diskutovaných témat v souvislosti s Rabštejnem je stáří mostu. Někteří by rádi věřili, že je starší, než ten pražský Karlův, ale prameny to nepotvrzují. Přesto jsou na něj Rabštejnští právem hrdí a připomínají, že most je k vidění v klipu skupiny Depeche Mode k písni *Personal Jesus* nebo v pohádkách Jiřího Stracha *Šťastný smolař* a *Svatojánský věneček*. Jako kulisy posloužily rabštejnské památky i tvůrcům seriálu *Božena Němcová*. Pravděpodobně nejznámější filmy, které se v Rabštejně a okolí natáčely, jsou z dílny režiséra Tomáše Vorla. V prvním díle s názvem *Cesta z města* (z roku 2000) si

¹²⁴ Pochod měl vést údolím řeky Střely od manětínské zastávky do Rabštejna, dalšími body trasy pak byly turistické cíle Žlutice, Blatno, Žihle a žulové balvany Bába a Dědek.

¹²⁵ *Kronika Rabštejna nad Střelou, 1974 – 1994*. Nevydaný rukopis. Rabštejn nad Střelou 1994, s. 150.

¹²⁶ REGNER, Martin. *Nejmenší město Rabštejn nad Střelou*. Nevydaný rukopis. Praha 2000, s. 103.

¹²⁷ Tamtéž, s. 183.

zahráli i místní obyvatelé Marie Kubalová (husopaska), Jiří Hruška (kočí), Dana a Zdeněk Kozlíkovi (hospodští). O 12 let později vznikla *Cesta do lesa* a po dalších 10 letech závěrečný díl trilogie *Cesta domů*.

Rabštejn je populárním místem nejen pro vizuální snímky. Svůj příběh sem příznačně zasadil i tvůrce obrázkového seriálu *Tajemství starého zámku*. Původní scénář nakreslil Vladimír Stárka. Seriál vznikl v době brzy po odsunu německého obyvatelstva z pohraničí a měl začít vycházet od září 1948 v časopisu *Junák*, k čemuž vzhledem k únorovým událostem roku 1948 a následné likvidaci skautské organizace jako takové nedošlo. Rukopis se však zachoval, a tak tento lidský příběh mohl o padesát let později spatřit světlo světa jako komiks nakreslený Jiřím Petráčkem. Přečíst si ho můžeme v knize skautských kreslených seriálů *Junácká srdce*.¹²⁸ Děj je situován do prostředí skautského tábora v „Rachštejně“, kde čeká na nucený odsun i rodina mladého Hanse. Komiksové prostředí je tak propracované a autentické, že na obrázcích lze rozpoznat jednotlivé budovy. A kdo ví, jestli pro postavu jednoho ze seriálových četníků neposloužil jako předloha třeba právě František Pícl?

¹²⁸ *Junácká srdce*. Ilustroval Marko ČERMÁK, ilustroval Jiří PETRÁČEK. [Žalkovice]: Josef Vybíral, [2022]. Galerie českého komiksu. ISBN 978-80-88098-92-8.

7 VÝSTAVBA

7.1 Bydlení

Většina městské zástavby Rabštejna leží nad pravým břehem řeky Střely, na ostrohu ohraničeném strmými svahy na jihu a severu, a má charakter historických památek a lidových staveb. I domky vypovídají o chudých poměrech městečka. Stavebním materiálem je převážně místní břidlice a dřevo. Od roku 1992 se centrum města honosí označením městská památková zóna a díky své jedinečnosti se těší značnému zájmu turistů. Vzhledem k nevyhovujícím podmínkám pro pěstitelství a výrobu se od začátku druhé poloviny 20. století město orientovalo na rekreační pobyty a turistiku. Za tímto účelem byla vydána brožura *Rabštejn – nejmenší město Evropy*.¹²⁹ Turistická propagace probíhala i prostřednictvím tisku, rozhlasu a televize. V roce 1990 byla navíc vydána sbírka pověstí z Rabštejnska a Manětínska a barevné pohlednice.¹³⁰

Po vysídlení německého obyvatelstva po 2. světové válce bylo městečko takřka liduprázdné, ale zvířata tu zůstala. Na opuštěných hospodářstvích se o ně nikdo nestaral, krávy měly plná vemena a nešťastně bučely. Ti, kteří zůstali, se samozřejmě snažili o ně postarat, nakonec zvířata našla nový domov na vranovském statku. O tuto rodinnou vzpomínku se s námi podělila Marie Antonová.

Podle svědectví pamětníků se příliš nedařilo přilákat nové obyvatele, a tak se z většiny domů staly rekreační objekty. Díky tomu se je podařilo zachránit. Martin Regner, jeden z rabštejnských chalupářů, vzpomíná, že rodiče chalupu koupili v roce 1953. V té době už byla poslední volná k prodeji. Své vzpomínky zaznamenal i písemně: *„Vpředu je roubená, vzadu zděná a ve sklepě je vidět, jak pevně sedí na skále. Když jsme chalupu roku 1953 koupili, měla tři propadlé stropy. Ten jediný, který se zachoval, byl podepřen masivním obíleným trámem. Asi za 20 let nás napadlo vápno seškrabat a trám namořit. Objevil se letopočet 1728. Za dalších 20 let jsem seděl na dvorku a škrabal brambory. Náhle jsem se podivil tomu, proč je zeď pod okny tak divně vyboulená. Odstranili jsme trochu omítky a našli ve zdivu 3 prakové koule, pocházející nejspíše z obléhání města roku 1467. Před první světovou válkou patřila chalupa truhláři Jagerovi, před druhou pak pokrývači Richterovi, jak je dodnes ve štítu napsáno.“*¹³¹

Nejen podle Martina Regnera byly od té doby postaveny jen dva další nové domy. První z nich postavil kapitán ČSLA, pan Kubala, v roce 1976. Dům stojí na náměstí

¹²⁹ VOREL, Josef – ŠTRONER, Miloslav. *Rabštejn – nejmenší město Evropy*. Mariánská Týnice 1962.

¹³⁰ *Kronika Rabštejna nad Střelou, 1974 – 1994*. Nevydaný rukopis. Rabštejn nad Střelou 1994, s. 202.

¹³¹ REGNER, Martin. *Nejmenší město Rabštejn nad Střelou*. Nevydaný rukopis. Praha 2000, s. 103-104.

a svým hrázděným vzhledem koresponduje s původními stavbami.¹³² Druhý vyrostl pod hrádkem Sychrovem. Dodnes v něm žije jedna z našich místních pamětnic, paní Marie Antonová.

Do sedmdesátých let přibýlo v Rabštejně 30 rekreačních chat a bylo zde zřízeno turistické tábořiště. Protože chatařů a chalupářů už se ve dnech volna pohybovalo více než stálých obyvatel, byl zřízen tzv. osadní výbor. Pro tyto účely byl katastr obce rozdělen do pěti oblastí, z nichž každá měla svého předsedu a dva zástupce.¹³³

V letech 1975 až 1976 proběhl v Rabštejně stavebně historický průzkum tehdejšího stavu zástavby pod vedením znalce lidových staveb Ing. Vajdiše.¹³⁴ Vznikly prý 3 svazky a bohatá fotodokumentace.¹³⁵ Po ukončení průzkumu bylo doporučeno zamezit výstavbě chat a několik proluk doplnit převezzenými lidovými stavbami.¹³⁶ O původní zástavbě Klára Vaňáková říká: *Jsou tu domy opředené legendami, pod zahradami je vila, kde bydlela paní doktorka Červenková a scházela se tam podzemní církev. Naše chalupa, to býval bohatý dům, s chlévy, na kaskádách políčka, prase. Ve sklepech je do skály vytesaná kubiková nádržka a z prúsaků v břidlici se do ní dostává voda, nikdy nepřeteče, ale po vyčerpání se opět doplní.*“

Svůj postoj k tomuto období ventiloval kronikář Vorel slovy: *„Povodí řeky Střely je tradiční kolébkou českého skautingu. Ze skautských táborů (od manětínské zastávky k Čoubovic mlýnu) vznikaly již brzo po první světové válce kolektivní tábornické tábory, trvale stavěné do podoby otevřeného ‚U‘. Škoda, že tato forma kolektivní rekreace nebyla dále prohlubována. Místo těchto chudičkových staveb vyrůstá v povodí řada podnikových a společenských komfortních rekreačních středisek a desítky a snad stovky soukromých chat, někdy až bizarních tvarů. Tato rekreační zástavba je velmi rozumně dnes přerušena Přírodní rezervací Střela od Čoubova mlýna k Rabštejnu.*“¹³⁷

Státní statky a Státní lesy, podniky, které byly v poválečném období prakticky jedinými zaměstnavateli, pro své pracovníky upravili byty v původních objektech, ve Vranově vystavěli i nové tzv. finské domky,¹³⁸ jednopatrové dřevěné domy pro 4 rodiny. Je známo, že k demolici jednoho z „fiňáků“ došlo v prosinci 1985, protože už nebyl obydlen a jeho stav už bydlení nevyhovoval.¹³⁹ Ani předtím to prý ale nebylo nijak

¹³² Hrázdění však není původní, dům jím byl opatřen během natáčení filmu Opojení z proměny.

¹³³ *Kronika Rabštejna nad Střelou, 1974 – 1994.* Nevydaný rukopis. Rabštejn nad Střelou 1994, s. 29.

¹³⁴ Tamtéž, s. 56.

¹³⁵ Dokumentace je prezenčně dostupná v knihovně Muzea a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici.

¹³⁶ *Kronika Rabštejna nad Střelou, 1974 – 1994.* Nevydaný rukopis. Rabštejn nad Střelou 1994, s. 76.

¹³⁷ Tamtéž, s. 91.

¹³⁸ Tamtéž, s. 31.

¹³⁹ Tamtéž, s. 173.

pohodlné bydlení. Naproti Vranovu byl jako náhrada finských domků postaven bytový dům, který je na rozdíl od zchátralého statku obydlený i dnes. Na periferii městečka působí poněkud osaměle a nepatřičně.

Panenská příroda Postřelí a Manětínská oblast tmavé oblohy je pro odpočinek pochopitelně velmi lákavá, a tak na okrajích městečka, mimo památkovou zónu, vznikají nové chaty i dnes. Po letitých plánech byla v Rabštejně dokonce postavena observatoř, jejímž majitelem je Bohumír Plaček, její další osud je ale momentálně nejistý.

8 RABŠTEJN NAD STŘELOU DNES

Vize Josefa Vorla, podle níž se měl Rabštejn stát významným rekreačním střediskem západních Čech, se naplnila. Ve dnech volna město ožívá čilým turistickým ruchem, podle Marie Antonové místní během jednoho sobotního dopoledne napočítali průjezd 450 aut, při otevírání a zavírání Střely to prý bývá ještě více. Proto, i vzhledem k omezeným parkovacím kapacitám, je vhodné návštěvu Rabštejna plánovat a využít víkendové autobusy. Milovníci historie a přírody si jistě přijdou na své při vycházce po tradiční naučné stezce, příležitostně je možné navštívit i rabštejnské kulturní památky, muzeum, případně známá filmová místa. Hotel U Mnicha už bohužel ubytování nenabízí, je však možné využít několik nových stylových možností v podzámčí či u řeky Střely. Výjimečným zážitkem pak může být svatba na nově rekonstruovaném zámku. Aktuální nabídku akcí a služeb nabízí web <https://www.rabstejnnadstrelou.cz/>.

ZÁVĚR

Tato diplomová práce se zabývá novodobými dějinami bývalého historického městečka Rabštejna nad Střelou, konkrétně jeho vývojem v období po druhé světové válce, v éře socialismu, s mírným přesahem do osmdesátých a devadesátých let, kdy již Rabštejn tvořil městskou část města Manětína. Práce podává svědectví o vývoji městečka a charakteru života v něm v poválečném období na základě primárních pramenů, které jsou rovným dílem tvořeny jednak archiváliemi, jednak výpověďmi pamětníků.

Text práce je rozčleněn do osmi nestejně obsáhlých kapitol. Aby město mohlo být městem, musejí v něm bydlet lidé. Demografickým údajům a významným obyvatelům nejmenšího městečka je proto věnována první kapitola. V návaznosti na ni druhá kapitola charakterizuje omezené pracovní příležitosti. Třetí kapitola pak naznačuje další možnosti obživy a soustředí se na přírodní bohatství Rabštejna související s jeho zeměpisnou polohou. Jádro čtvrté kapitoly čerpá z archivních dokumentů Místního národního výboru Rabštejna nad Střelou a věnuje se politickému a veřejnému životu obce. Zatímco pátá kapitola popisuje dostupnost základních služeb, šestá kapitola se týká problematiky kulturního vyžití občanů ve městě a představuje tradiční sportovní akce pořádané ve městě a okolí. Kapitola sedmá popisuje situaci v Rabštejně z hlediska bydlení, chataření a chalupaření. Práci uzavírá stručná osmá kapitola naznačující podobu dnešního Rabštejna. Všechny kapitoly jsou provázány osobními komentáři pamětníků a chalupářů.

Práce není příliš obsáhlá, neboť počty stálých obyvatel Rabštejna zůstávají od druhé poloviny 20. století v řádech desítek a vedl se tu převážně obyčejný život. Jistý prostor pro další bádání, například za účelem srovnání s dalšími lokalitami, nabízejí archivní finanční záznamy, pro tuto práci jsou však příliš marginální a nesouvislé. Další možný směr vede k dějinám každodennosti přes pamětníky, kteří s odstupem času budou mít jistě co dodat. Zároveň jsem neměla příležitost mluvit se všemi. Pozoruhodným pramenem je i fond tvořený písemnou pozůstalostí Josefa Vorla, který může posloužit jako jeden ze zdrojů pro práci dokumentující pochody smrti nebo práci zaměřenou na kulturní zvyky oblasti v daném období.

Na úplný závěr přeji Rabštejnu nad Střelou patřičnou pozornost potřebnou pro obnovu a ochranu jeho památek, zdravé lesy, řeku plnou ryb a čisté vody, ohleduplné turisty a šťastné obyvatele.

ZUSAMMENFASSUNG

Diese Diplomarbeit befasst sich mit der modernen Geschichte der ehemaligen historischen Stadt Rabstejn nad Strelou, insbesondere mit ihrer Entwicklung in der Zeit nach dem Zweiten Weltkrieg, im Sozialismus, mit einer Überlappung in die achtziger und neunziger Jahre, als Rabstejn bereits entstand ein Teil der Stadt Manetin. Die Arbeit zeugt von der Entwicklung der Stadt und dem Charakter des Lebens in ihr in der Nachkriegszeit anhand von Primärquellen, die zu gleichen Teilen aus Archiven und Zeugenaussagen bestehen.

Der Text der Arbeit ist in acht Kapitel unterschiedlicher Länge gegliedert. Das erste Kapitel ist der Demografie und den wichtigsten Einwohnern der kleinsten Stadt gewidmet. Daran anschließend charakterisiert das zweite Kapitel begrenzte Beschäftigungsmöglichkeiten. Das dritte Kapitel schlägt dann andere Möglichkeiten des Lebensunterhalts vor und konzentriert sich auf den natürlichen Reichtum von Rabstejn im Zusammenhang mit seiner geografischen Lage. Der Kern des vierten Kapitels schöpft aus Archivadokumenten des Lokalen Nationalkomitees von Rabstejn und ist dem politischen und öffentlichen Leben der Gemeinde gewidmet. Während das fünfte Kapitel die Verfügbarkeit grundlegender Dienstleistungen beschreibt, befasst sich das sechste Kapitel mit der Frage des kulturellen Genusses der Bürger in der Stadt und stellt traditionelle Sportveranstaltungen vor, die in der Stadt und ihrer Umgebung organisiert werden. Kapitel sieben beschreibt die Situation in Rabstejn aus der Sicht von Wohnungen und Hütten. Das Werk endet mit einem kurzen achten Kapitel, das die Form des heutigen Rabstejn beschreibt. Alle Kapitel werden von persönlichen Kommentaren von Zeugen und Häuslern begleitet.

Die Arbeit ist nicht sehr umfangreich, da die Zahl der ständigen Einwohner von Rabstejn seit der zweiten Hälfte des 20. Jahrhunderts in der Größenordnung von zehn blieb und hier ein überwiegend gewöhnliches Leben geführt wurde. Archivielle Finanzunterlagen bieten zwar Spielraum für weitere Recherchen, etwa zum Vergleich mit anderen Standorten, sind aber für diese Arbeit zu marginal und unzusammenhängend. Eine andere mögliche Richtung führt in die Geschichte des Alltags durch Zeugen, die im Laufe der Zeit etwas hinzuzufügen haben werden. Gleichzeitig hatte ich nicht die Möglichkeit, mit allen zu sprechen. Eine bemerkenswerte Quelle ist auch der durch den schriftlichen Nachlass von Josef Vorel gebildete Fonds, der als eine der Quellen für Arbeiten dienen kann, die Todesmärsche dokumentieren oder sich mit dem kulturellen Brauchtum der Gegend in der jeweiligen Zeit befassen.

BIBLIOGRAFIE

Primární prameny

Archiválie

SOA Plzeň, PP Vorel, N 4. *Dokumentace ke zpracovaným „Transportům smrti“.*

SOkA Plzeň–sever se sídlem v Plasích, fond Místní národní výbor Rabštejn nad Střelou, *Zápisy ze schůzí rady a pléna z let 1963–1974 – nezpracováno.*

SOkA Plzeň–sever se sídlem v Plasích, fond Místní národní výbor Rabštejn nad Střelou, *Zápisy ze schůzí rady a pléna z let 1974–1977 – nezpracováno.*

SOkA Plzeň–sever se sídlem v Plasích, fond Místní národní výbor Rabštejn nad Střelou, *Zápisy ze schůzí rady a pléna z let 1978–1980 – nezpracováno.*

SOkA Plzeň–sever se sídlem v Plasích, fond Základní devítiletá škola 1.-5.ročník Rabštejn nad Střelou (1954-1961) – *výkazy docházky a prospěchu.*

Kronika Rabštejna nad Střelou, 1974–1994. Nevydaný rukopis. Rabštejn nad Střelou 1994.

NĚMEČKOVÁ, Eva. *Archiv města Rabštejn nad Střelou 1514–1945 (1956): Inventář* [online]. 2019, s. 8 [cit. 2022-11-12]. Dostupné z:

https://www.inventare.cz/pdf/soap-ps/soap-ps_ap0384_00134_am-rabstejn-nad-strelou.pdf

Orální prameny

Rozhovor s Klárou Vaňákovou vedla Pavla Králová, 30.10.2021, 26.10.2022, Rabštejn nad Střelou.

Rozhovor s Martinem Regnerem vedla Pavla Králová, 23.9.2022, Rabštejn nad Střelou.

Rozhovor s Danielou Smržovou vedla Pavla Králová, 23.9.2022, Rabštejn nad Střelou.

Rozhovor s Marií Antonovou vedla Pavla Králová, 26.10.2022, Rabštejn nad Střelou.

Rozhovor s Drahoslavou Čiperovou a Václavem Beránkem ml. vedla Pavla Králová, 26.10.2022, Rabštejn nad Střelou.

Rozhovor s Milanem Pícclem vedla Pavla Králová, 29.10.2022, 10.11.2022, Rabštejn nad Střelou.

Rozhovor s Marií Kubečkovou vedla Pavla Králová, 10.11.2022, Rabštejn nad Střelou.

Rozhovor s Ondřejem Fáberou vedla Pavla Králová, 27.9.2022, e-mail.

Rozhovor s Tomášem Vorlem vedla Pavla Králová, 26.10.2022, e-mail.

Sekundární prameny

Literatura

DVOŘÁK, Otomar. *Havraní kámen z řeky Střely*. Beroun: MH Beroun, 2007. ISBN 978-80-86720-31-9.

PEŠÍK, František. *Poštovní úřad Rabštejn nad Střelou*, Brdo 2004, s. 17-18.

REGNER, Martin. *Nejmenší město Rabštejn nad Střelou*. Nevydaný rukopis. Praha 2000.

REGNER, Martin. *99 povídek z české historie dávné i nedávné*. Ilustroval Jan MEISNER. [Česko]: Martin Regner, 2019. ISBN 978-80-270-6877-7.

SCHAFRANEK, Vilém. *Rabštejn nad Střelou*. Rabštejn nad Střelou 1999, s. 8-9.

VOREL, Josef – ŠTRONER, Miloslav. *Rabštejn – nejmenší město Evropy*. Mariánská Týnice 1962.

Junácká srdce. Ilustroval Marko ČERMÁK, ilustroval Jiří PETRÁČEK. [Žalkovice]: Josef Vybíral, [2022]. Galerie českého komiksu. ISBN 978-80-88098-92-8.

Internetové zdroje

Český statistický úřad: *Historický lexikon obcí České republiky – 1869 – 2011* [online]. 2015 [cit. 2022-11-12]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20537734/130084150325.pdf>

Dokument České televize Podivuhodný svět: Nejmenší muzeum světa [online]. 1992 [cit. 2022-11-12]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/888109-podivuhodny-svet/492219100140010>

Muzeum Rabštejn [online]. [cit. 2022-11-12]. Dostupné z: <http://www.muzeumrabstejn.cz/>

Naučné stezky jako turistické cíle plzeňského kraje a blízkého okolí: Naučná stezka Rabštejn - Střela [online]. 2013 [cit. 2022-11-12]. Dostupné z: <https://www.plzenskykraj-kct.cz/nastezky/nsrabstejn.htm>

Rabštejn nad Střelou. Památkový katalog [online]. [cit. 2023-04-08]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/rabstejn-nad-strelou-7664662>

Významní občané radotínské historie: Vlácil, František Doc. Dr. Ing., CSc. [online]. 2015 [cit. 2022-11-12]. Dostupné z: <https://vorradotin.webnode.cz/products/vlacid-frantisek-doc-dr-ing-csc/>

OBRAZOVÉ PŘÍLOHY

Obr. 1 Pomník na rabštejském náměstí v přechodném období, kdy Masarykovu bustu nahradila socialistická výzdoba.

Obr. 2 Bohuslava Štěpánková se svými žáky.

Obr. 3 Tváře rabštejské myslivosti.

Obr. 4 P. Poláček, velbloud Sumatra, p. Cafourek, p. Pícl.

Obr. 5 František Pícl se svými vyznamenáními.

Obr. 6 Manželé Píclovi a manželé Beránkovi na plese v roce 1965.

Obr. 7 Josef Vorel za mlada.

Obr. 8 Josef Vorel vypravuje.

Obr. 9 Rukopis Františka Pešíka k historii rabštejské pošty.

Obr. 10 Rané malby Zdeňka Živného, které vznikly v Rabštejně nad Střelou.

Obr. 11 Rabštejský rodák a pamětník Milan Pícl.

Obr. 12 Dům rodiny Vorlovy.

Obr. 13 Filmová hájovna z trilogie Cesta z města, Cesta do lesa, Cesta domů.

Obr. 14 Řeka Střela.

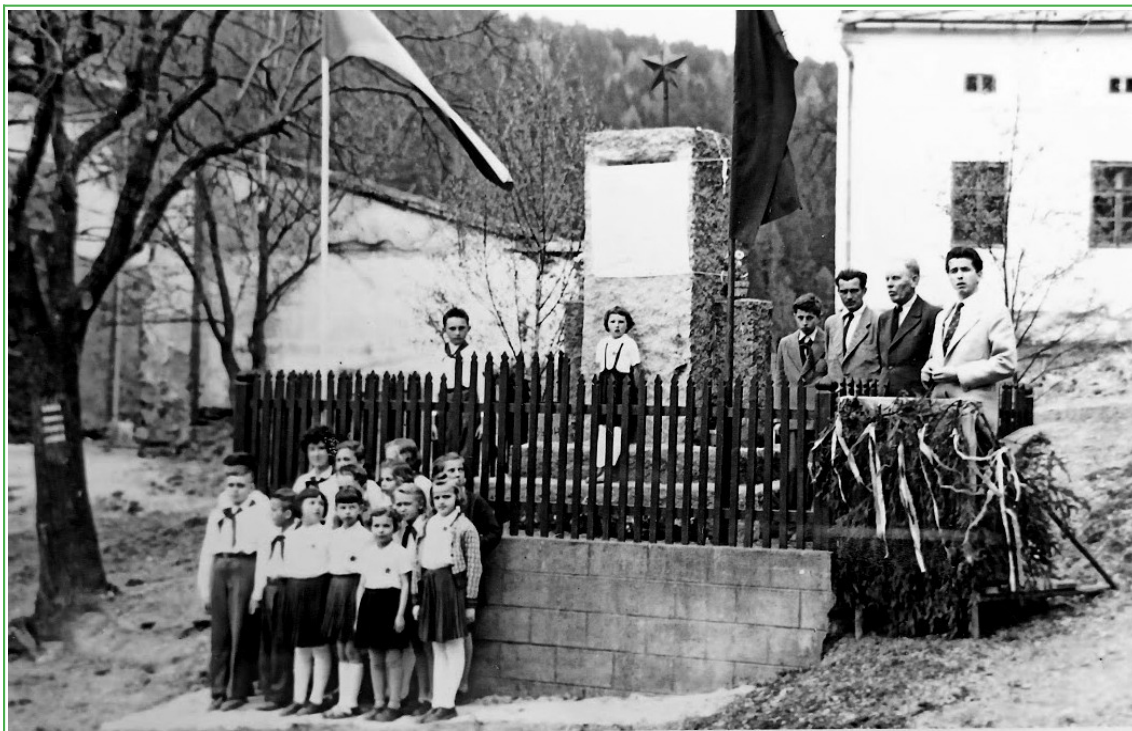
Obr. 15 Kamenný most přes řeku Střelu.

Obr. 16 Výhled na Rabštejn nad Střelou z Hrabčcí vyhlídky.

Obr. 17 Klášter servitů, ve své době zde byla škola, později hotel U Mnicha.

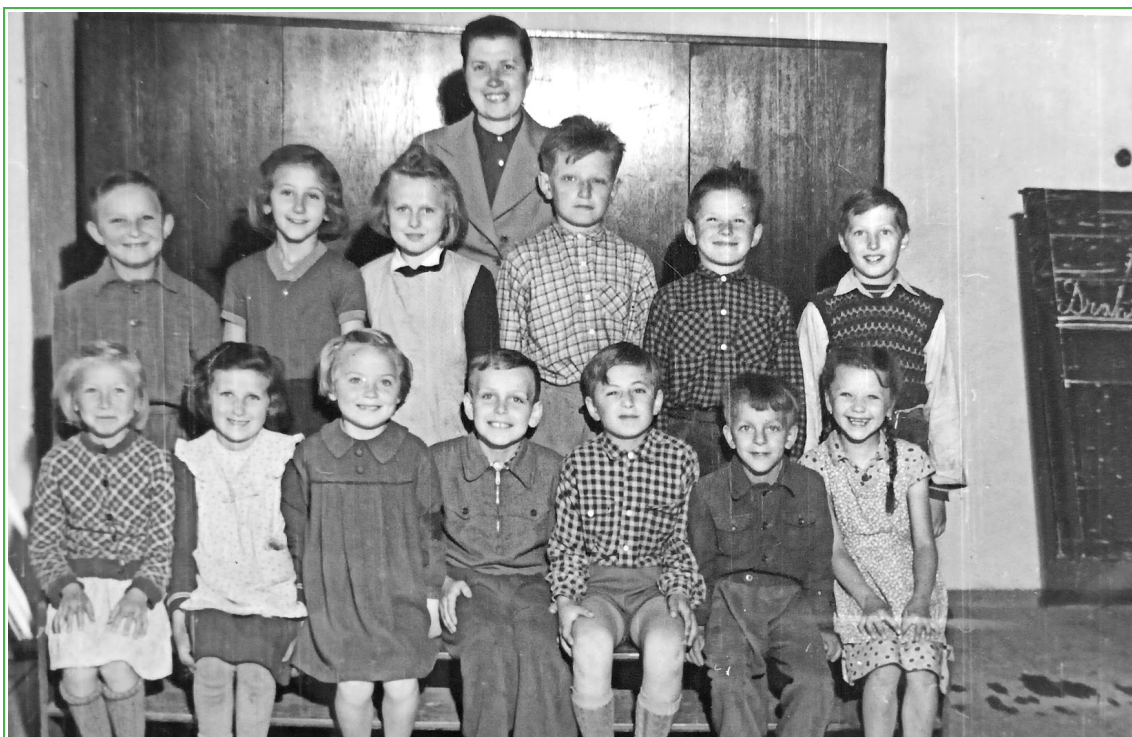
Příloha č. 1

Pomník na rabštejnském náměstí v přechodném období, kdy Masarykovu bustu nahradila socialistická výzdoba.¹⁴⁰

Příloha č. 2

Bohuslava Štěpánková se svými žáky.¹⁴¹

¹⁴⁰ Soukromý archiv rodiny Píčov.

¹⁴¹ Soukromý archiv rodiny Píčov.

Příloha č. 3

Tváře rabštejské myslivosti.¹⁴²

Příloha č. 4

P. Poláček, velbloud Sumatra, p. Cafourek, p. Picl.¹⁴³

¹⁴² Soukromý archiv rodiny Piclovy.

¹⁴³ Soukromý archiv rodiny Piclovy.

Příloha č. 5

František Pícl se svými vyznamenáními.¹⁴⁴

Příloha č. 6

Manželé Píclovi a manželé Beránkovi na plese v roce 1965.¹⁴⁵

¹⁴⁴ Soukromý archiv rodiny Píclovy.

¹⁴⁵ Soukromý archiv rodiny Píclovy.

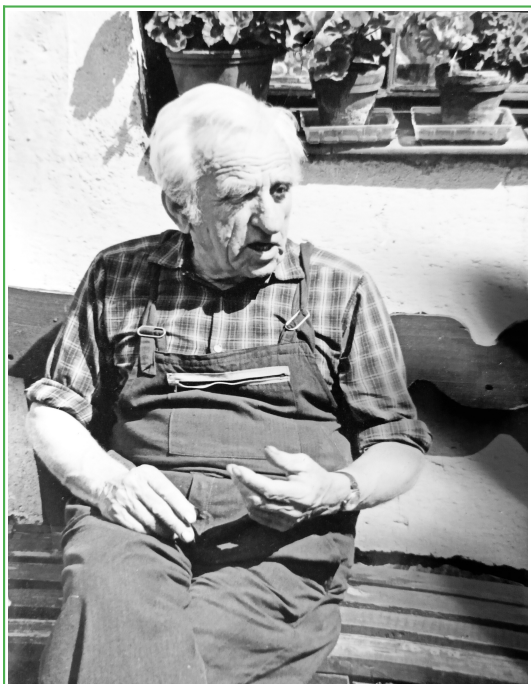
Příloha č. 7

Josef Vorel za mlada.¹⁴⁶

Příloha č. 8

Josef Vorel vypravuje.¹⁴⁷

¹⁴⁶ Soukromý archiv rodiny Vorlovy.

¹⁴⁷ Soukromý archiv rodiny Vorlovy.

Příloha č. 9

Rukopis Františka Pešíka k historii rabštejnské pošty.¹⁴⁸

Ve válce byl zřízen pro tyto obce telefon. Pamatuji se, když byl zřízen telefon v Brdci, vykloubili šum telefonní sloupky z Krasova do Kolanice, přivezli je do Václavice a bylo zřízeno telef. vedení Václavice - Jeřábek - Jánov (stoklauská silnice) do Brdca. Od r. 1936 do r. 1945 jsem byl mimo svůj rodný kraj. Pamatuju si, že měl Bohuslav Pešek, Stoklauský, který tam byl přes válku.

Ve Stoklauské-osi byla postovna, protože se z autokomun. Želčice - Rabštejn po Stoklauské a Hrádek post. vyhledávala ve Stoklauské a většinou ji nosil do Hrádku. To by Bohuslav mohl vyhledat.

Přivodil Krivanova měla domek u R. u silnice přímou pod hlavní školou a okolitou zast. st.

Někteří autoobrami byli bratři Ryšánek, kteří z Gpice přišli se vztyčky a majili český přepravč, třeba podstoupili sami práci. Pešek, měl třeba na Želčice i celou cestu.

Také byl na Rabštejně historik Václav Hradek, měl i parčíkový domek č. 16.

Do r. 1945 byla pošta u R. železná.
Znovu zřízena 11/7 1954
Opět železná 11/7 (30/6) 1998.

Podle kopie soud. Náměstí (80. letá min. vlády) nosil pošta ze Želče na Jáchym 40 let Josef Grošál. nějaký Josef Grošál by měl u pavlače. domku č. 15.

Brdce, 21/3 2002
František Pešek

¹⁴⁸ Soukromý archiv Marie Antonové.

Příloha č. 10

Rané malby Zdeňka Živného, které vznikly v Rabštejně nad Střelou.¹⁴⁹

Příloha č. 11

Rabštejnský rodák a pamětník Milan Pícl.¹⁵⁰

¹⁴⁹ Soukromá sbírka rodiny Píclovy.

¹⁵⁰ Foto autorky.

Příloha č. 12

Dům rodiny Vorlovy.¹⁵¹

Příloha č. 13

Filmová hájovna z trilogie Cesta změsta, Cesta do lesa, Cesta domů.¹⁵²

¹⁵¹ Foto autorky.

¹⁵² Foto autorky.

Příloha č. 14

Řeka Střela.¹⁵³

Příloha č. 15

Kamenný most přes řeku Střelu.¹⁵⁴

¹⁵³ Foto autorky.

¹⁵⁴ Foto autorky.

Příloha č. 16

Výhled na Rabštejn nad Střelou z Hrabčcí vyhlídky.¹⁵⁵

Příloha č. 17

Klášter servitů, ve své době zde byla škola, později hotel U Mnicha.¹⁵⁶

¹⁵⁵ Foto autorky.

¹⁵⁶ Foto autorky.